

En för vårt folk förlorad kraft : ett upprop till skydd om vår nämnd och vår...

Fahlcrantz, Gustaf Edvard,

27 Bg Br.

National Library
of Sweden

*Jurid.
Sv.
(Br)*

EN FÖR VÅRT FOLK FÖRLORAD KRAFT

**MED
ETT TILLÄGG**

**ETT UPPROP
TILL SKYDD OM VÅR NÄMD
OCH VÅRT GAMLA
RÄTTSVÄSENDE**

(FÖREDRAG I AGRARFÖRBUNDET)

EGNADT DEN SVENSK-MODERNA JURIDISKA BYRÅKRATISMENS FÖRKÄMPE

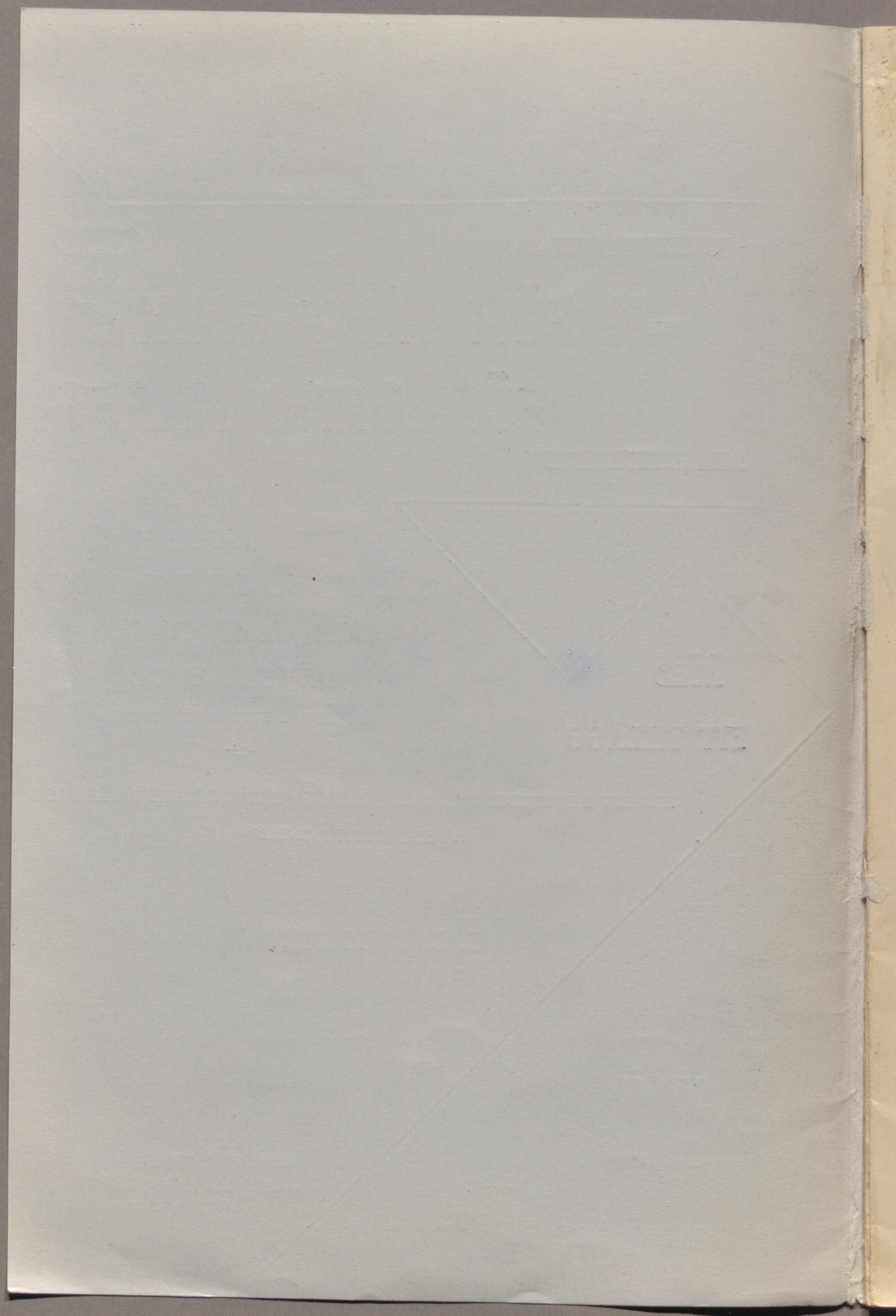
F. ASSESSOREN MONTAN

AF

G. E. FAHLCRANTZ

STOCKHOLM
SAMSON & WALLIN
I DISTRIBUTION

En för vårt folk förlorad kraft.

Det är en moralisk kraft, som frågan här gäller, och hvilken, rätteligen hvilande på nämnden, folkets representant i rättsskipningen, der bryter sig emot den åskådning och uppgift som representeras af embetsdomaren.

För att man skall se, hurudan i verkligheten nu för tiden nämndens ställning är, tillåter jag mig blott erinra om, huru det går till i en häradsrätt.

I de flesta mål som förekomma sker det ungefär sålunda: En part läser upp en skrift, eller domaren läser upp en skrift som parten ingifvit, och hvilken så tages till protokollet. Tilläfventyrs ingifvas också en hel del andra handlingar, som aldrig uppläsas, men af hvilka domaren, när han kommer hem, inför i protokollet så mycket som han finner erforderligt. Så svarar motparten i en eller flere punkter; och domaren antecknar, hvad han finner vara det viktiga. Så höres under likadana anteckningar ett eller annat vittne; och så uppskjutes saken till ett senare ting eller sammanträde, för att en part eller båda må få vidare utveckla sin talan. Eller ock tillkännagifver ordföranden på framställning af endera eller båda parterna, att utslag i målet skall meddelas vid nästa sammanträde. Och hvad gjorde under tiden nämдемännen? Jo de hörde på — och nickade bifall. Det är då till sist kanske ett eller annat tiotal mål, bland dem som nu förevoro andra, tredje, fjerdre eller femte gången, deri vid nästa sammanträde definitivt beslut skall meddelas. Och nästa gång, då Rätten sammanträder — hvad sker då? Jo ordföranden sätter sig i domstolen; — den gången kanske omgifven af alldeles nya nämдемän, oftast i allt fall af ett flertal, som ej voro med förra gången; och så tager han fram sina papper med utslagen redan färdiga och undertecknade.

De fleste domare läsa kanske för nämnden upp utslagen, det ena efter det andra, som han hemma formulerat det; någon till äfventyrs utvecklar helt kort, huru saken var, och huru han sett den; andra kanske blott med några ord angifva sjelfva slutsatserna af de färdiga domarne, ersättnings- eller bötesbelopp etc. I hvarje fall är i det hela ej annat förutsatt, än att nämnden med tystnad godkänner det som redan är skrifvet; och detta är också enda vanliga ordningen. Men låt vara nu, att en domare i särskilda fall, eller som af honom veder tagen sed, går mera fullständigt igenom sakerna med nämnden — i hvilket ändamål sker det? Jo visserligen och under förhållandena helt naturligt blott för att bringa nämдемännen till enighet om *hans* åskådning, fastslagen som den är i det redan färdiga utslaget, eller för att få ett instämmande deri från *en eller annan* af nämnden; ty han behöfver ju blott hafva *en* med sig, för att det färdiga beslutet skall gälla.

Om nu emellertid bland nämдемännen någon skulle vilja tränga djupare in i saken och gifva ett *sjelfständigt* omdöme — huru skall han kunna göra det? Domaren kan icke hafva skrifvit sin dom, utan att hemma hos sig i fred och ro noga läsa de samlade protokollen i saken; han har säkerligen i de flesta fall behöft repetera dem i de viktigare delarne, sammanställa parternas uttalanden och vittnesmålen med hvarandra; och han har helt visst i många fall tänkt på målet ifrån den ena dagen till den andra, innan han beslutat sig.

Huru menar man då, att nämдемännen skulle kunna hafva någon *egen* mening i saken utan att läsa protokollen — vid sådant förhållande nämligen, att saken *ligger* i protokollen och, såsom nu faktiskt hos oss, endast protokollen ega vitsord om hvad som förekommit? Men tillfälle till sådant studium af handlingarne lemnas dem ej — och det är för öfrigt uppenbarligen icke praktiskt görligt att ställa det så, då detta skulle förutsätta, att protokollen sändes omkring bland alla Rättens ledamöter, af hvilka de fleste gifvetvis i allt fall med en sådan metod ej skulle komma till rätta med frågorna.

Det enda som, med ett protokolls- och uppskofsväsende, sådant som hos oss, är möjligt, är att låta det gå ungefär så, som sakerna nu tagas.

Men att tala om att med sådan ordning nämдемännens egen praktiska åskådning och öfvertygelse skulle i någon mån sjelfständigt komma fram är för visso meningslöst.

En enskild domare kan ju i ett gifvet fall låta den åskådning, som han kan finna råda inom nämnden, komma till heders, så nämligen att han upptager den och gör den till sin.

Men *mot hans vilja* skall det, blott med hänsyn till det

oerhörda öfvertag han har såsom ensam innehafvare af protokollen, icke i ett fall bland hundra ske, att nämndens uppfattning blir rådande — utan att vi dock här tala om, att gällande formella bevisningsregler, med vittnesjäf, teorier om bevisningsskyldighet och bevisbördans fördelning, præsumtioner etc. måste i de flesta fall ställa nämdemännen på det hala och alldeles betaga dem den säkerhet och enighet i åskådningen, som skulle vara förutsättningen för ett kraftigt samfäldt framträdande.

Och när man nu någon gång hör, att en nämnd öfverröstat ordföranden — om sådant faktiskt sker utan hans bifall — hvilken vederhäftighet kan man, sistberörda svårighet vid bevisningen oafsedd, rimligen tilldela ett dess beslut, tillkommet som det är utan fullständig kännedom om protokollen, hvilka i högre rätt ensamma afgöra, hvad som kan anses i saken hafva tilldragit sig?

Då man nu för tiden hos oss talar om nämnd och om folkets deltagande i rättsskipningen, tänka sig nog de flesta saken så, som om aldrig nämnden kunde hafva annat än en sådan der skenbar betydelse. Skilnaden härutinnan emellan förr och nu är likväl himmelsvid.

I våra gamla domböcker såväl för lagmans- som häradssting, ännu från 1600-talets senare hälft, finna vi ofta redogörelsen för särskilda mål afslutad med sådana uttryck som, att *nämnden fann skäligt* att besluta så och så; att *nämnden tillfrågades* — och *svarade* med att gifva domen. I ett fall säges exempelvis, att *nämnden tog ofvanstående stridighet i noga betraktande, finnandes ändtligen skäligt, att bonden N. N. befrias ifrån böter och ifrån en påstådd skyldighet etc.*; domboken för Lagmansting i Upland 1677. I en dråpsak heter det, att *saken hemsköts till nämnden att öfverväga, hvad de skäligt pröfva derutinnan döma*; och säges det, att *de pröfvade samma dråp att vara af våda etc.*; domboken för Vedbo härad 1666.

En annan gång heter det, att *nämnden föll i (på) den resolution att Oluf Joenson nu ovägerligen betalar sin skuld med ett visst angifvet belopp*; Lagunda härads dombok 1676.

Från ett tidigare skede, början af 1600-talet, har jag antecknade fall, der det säges att nämnden *befalld*, att så och så skulle ske; att en rättssökande *förfrågade sig hos nämnden*, om han hade en viss rätt eller ej, och att nämnden derpå *dömde och afsade* ett visst beslut. Vittnen sägas stundom uttryckligen *hörda inför nämnden*.

I ett dråpmål säges, att det »sköts till nämndens ransakning», — »och kunde han (den tilltalade) icke dömas från lifvet eller till någon bot»; Noraskogs häradssting 1614.

Ofta förekommer uttrycket: *nämnden dömde.*

Tror man, att det här och i förekommande otaliga likadana fall var så, att domaren först hemma eller på tingsstället skrifvit en dom färdig, och att nämnden så nickade bifall till den?

Nej nämdemännen afgjorde saken sjelfständigt efter egen åskådning och egen uppfattning, om hvad som var sant och rätt; *de dikterade* sjelfva beslutet; när de eller en majoritet hade enats derom, tillkännagafs det för domaren; först då blef något skrifvet på papperet. Det var nämnden, som sjelf och sjelfständigt dömde; domaren nedskref *deras* beslut. *Och detta var den vanliga, regelbundna ordningen.*

Nå men menar man, att nämdemännen då för tiden voro så mycket mer skarpsinniga, samvetsgranna, lagkunniga, än de som sitta i häradsnämnderna nu för tiden? Nej ganska visst icke så! Våra dagars nämdemän — blott de en gång åter finge ögat klart för uppgiften i dess enkelhet — skulle utan ringaste tvifvel gå fullt ut lika bra i land dermed som 1600-talets nämdemän. Skilnaden ligger helt enkelt deruti, att man förr **ville hafva nämndens sjelfständiga omdöme** och *hade anordnat sakerna så, att detta omdöme kunde komma fram.*

Förklaringen till att detta skedde ligger främst deri, att intet protokoll, sådant som nu, fans. Det fans således ingen protokollsskrifning såsom nu. När parter och vittnen talade, skedde det, ej för att ordföranden skulle göra anteckningar — att sedan hemma hos sig utarbета till ett protokoll — utan för att nämdemännen likaväl som domaren omedelbart, af hvad som parterna anförde och vittnena berättade, skulle bilda sig en uppfattning om sakens sammanhang, och om hvem som hade rätt; *ty beslutet skulle följa genast efter denna förhandling*, på grund af det omedelbara intrycket derifrån. Uppskof förekommo blott undantagsvis. Parter och vittnen företrädde regelbundet vid första tinget, parterna medhafvande de dokument och handlingar de ville åberopa; och efter en muntlig förhandling i enkel och naturlig ordning, direkt utgående på att upplysa specielt nämdemännen om sakens viktiga sidor, kunde desse säkerligen i vanliga fall lika väl som domaren se huru saken låg.

Inför juryn i England sker det ännu i denna stund ungefär på samma sätt, ehuru visserligen metoden der vunnit ytterligare utveckling. Man anlägger der på enkel och åskådlig framställning; faktiskt ega repetitioner rum i alla viktiga delar, och under den naturliga och lifliga utvecklingen af händelsernas gång och den oemotståndliga forskningen efter sanningen och motiverna hålles intresset ovilkorligen uppe — allt med påföljd, att det tvifvelsutän är det enda vanliga, att jurymännen vid sakens företagande till dom, som alltid eger rum

omedelbart efter förhandlingens slut, se saken i alla dess viktiga delar lika klart och klarare än det öfverhufvudtaget kan tänkas, att hvem som helst ser den, sedan han hemma hos sig noggrannast genomgått handlingarne.

En hufvudpunkt i det forna förfarandet hos oss var, att då, principiellt, uppskof ej förekommo, utan nämдемännen i hvar förekommande sak skulle vara beredda att genast gifva dom, rättsförhandlingarne måste hafva för dem ett lefvande intresse — hvaraf intet finnes vid en ordning som nu, då nämдемännen blott hafva att *se på*, huru domaren gör anteckningar, och först månader eller år efteråt beslut i saken fattas — af en annan person. Den gamla muntliga ordningen innebar vidare, att domaren — som således i regel ej hade i sin hand något protokoll, af för nämnden mer eller mindre okänt innehåll — icke heller hade något *öfvertag* öfver nämдемännen i sakkunskap. *De stodo* — likasom jurymännen nu i England — härutinnan alldeles på samma fot som han; och när förhandlingen i målet var slut och afgörandet skulle följa — hvilket regelbundet skedde, innan någon ny sak upptogs — så *kunde* i verkligheten nämдемännen, åtminstone om sjelfva sammanhanget, om hvad som var sant i målet, yttra sig *med samma säkerhet* som domaren. Denne var naturligtvis dem öfverlägsen i fråga, om hvad i mera invecklade fall skulle gälla som lag, men detta meddelade han dem efter behof; och då det på den tiden i första rummet gälde att döma efter samvete och praktisk uppfattning inom lagens ram, samt formsidorna af sakerna voro underordnade, *kunde* nämдемännen äfven derutinnan blifva bestämmande.

Vår förnämste gamle rättslärd, Stiernhöök, beskriver också saken på det sättet, att nämдемännen på hans tid, 1600-talet, voro de egentliga domarena, — han säger att *de dömde* — medan ordförandens uppgift blott var att præsidera, leda förhandlingarne. De här förut från de gamla domböckerna citerade, brukliga uttrycken angifva äfven oförtydligt, att det var nämnden, som oemotsagdt hade bestämmanderätten; och det kan ej nog skarpt framhållas, att det var *just emedan ingen protokollsskrifning egde rum*, och intet protokoll fans i domarens hand, utan alla, — nämдемännen såväl som domaren, — blott hade att gå efter hvad de gemensamt sett och hört, *som domarens ställning stannade vid detta, att leda förhandlingarne*. Särskildt det, som här nyss sagts om protokoll, bekräftas jämväl af domböckerna, deri oftast blott med sammanlagdt några få rader angifves: parternas namn, hvad som påståtts, och hvad som dömts, och detta lika i brottmål och civila sa-

ker — saker som i vår tid skulle hafva fyllt tiotal af ark, medan de under halfår och år släpats från ting till ting.

Ofta finner man i domböckerna för hela ting ej ett enda uppskof; och som man förstår af det föregående: det förekom aldrig uppskof på det sätt som nu är gifven regel, att, efter en handläggning af förekommande mål under en eller flere rättegångsdagar, domstolen skiljes åt, för att åter sammanträda, sedan domaren hemma satt upp protokoll och utslag; utan, såsom redan nämndt, afgjordes regelbundet hvarje sak i ordning som den förekom, och när alla mål voro genomgångna, var tinget slut.

I senare delen af 1600-talet finner man, under uppenbar påverkan af det år 1614 grundade hofrättssystemet, allt större vikt läggas på protokollsväsendet; anteckningarne blefvo ofta omständligare, (ehuru ännu aldrig likt något af det, hvarvid vi äro vana; de kunde för vanliga mål gå till något som en half eller en sida, undantagsvis till ett par sidor; mindre mål upptogo fortfarande blott några rader); uppskof blefvo vanligare; och i samma proportion som dermed det omedelbara intrycket af sakerna — såsom grund för deras bedömande — undansköts, minskades nämdemännens intresse för uppgiften och deras *förmåga* att sjelfständigt göra sig gällande samt dermed helt naturligt deras inflytande.

En härvid medverkande omständighet var också, att nämdemännen, såsom ofvan antydt, med missbrukande af sin faktiska maktställning, tagit på sig allt för omfattande uppgifter. De hade i verkligheten gjort sig till domare i *lag- och rättsfrågor* hvilka som helst, likasom i rent processuella frågor, då de principiellt bort hålla sig vid det som angick bevisningen, saksammanhanget och hvad dermed ovilkorligen var förbundet.

Det måste under den ordningen ena gången efter den andra visa sig, att de tagit sig vatten öfver hufvudet — att i vissa punkter, nämligen der det gälde svårare rättsfrågor, deras makt var blott skenbar, och domaren den verkliga bestämmande.

Allt efter som protokolls- och uppskofsväsendet på 1700-talet tog öfverhand, fick han också öfvertaget i de faktiska delarne af målen; och så har man småningom och omärkligt kommit in i det nu rådande systemet, deri nämnden ej betyder mer än en folklig dekoration i en enmansdomstol.

Det är väsentligen den på 1600-talet rådande ordning vi här beskrifvit. Derförinnan, på 15- och 14-hundratalet, togos sakerna i *ett* hänseende på ett annat sätt: Grundsatsen var *då*, för att hänföra oss till de nu för tiden i dessa ämnen vanliga uttryckssätt, att nämnden skulle yttra sig *blott om saksammanhanget*, hvad som var sant i målet, medan, på grund af

nämndens uttalande derom, ordföranden afgjorde den rättsliga frågan, hvad lagen bestämde för ett sådant fall. Denna nämndens verksamhet uttryckes i domböckerna dermed, att nämnden *ransakade*, och *ransakningen* innefattade, att nämnden för sig sjelf tog i öfvervägande innebörden af den bevisning, som strax derförut ägt rum inför Rätten, samt på grund deraf, men jämväl med hänsyn, till hvad för särskilda ledamöter eljest kunde vara känt, uttalade, *om svaranden kunde frias eller fällas*. Man skall emellertid bemärka, att i detta att fria eller fälla, hvilket förekom både i civila mål och i brottmål, i verkligheten dock ingick en viss portion af lagtillämpning, nämligen afgörande af den frågan, om *enligt lagen* ersättningsskyldighet, brottslighet i förevarande fallet förelåg.

Men då i sjelfva verket denna lagtillämpning ofta är svår att afskilja från lösandet af de rena sanningsfrågorna (hvad som faktiskt tilldragit sig emellan parterna), och då afgörandet af dessa rättsfrågor (t. ex. om skyldighet att ersätta skada eller om brottslighet enligt lagens mening) oftast är så enkel, att praktiskt sedt ingen svårighet förekom för nämdemännen att afgöra dem, helst de när som helst vid behof kunde, i fråga om lagens mening, få hjälp af domaren, så hade man ingen betänklighet vid att låta detta stycke lagtillämpning följa med. Formelt afsade dock alltid ordföranden sjelfva domen, likasom han ledde sjelfva förhandlingen*.

Ordningen var här alldeles precis densamma som inför den engelska juryn i våra dagar. Denna svarar i civila mål, der i öfrigt jury i dem användes, oftast blott på en af domaren framställd fråga: »Finnen I (dömen I) för käranden eller svaranden» med orden: »För käranden», om juryn finner att, bredt taget, *käranden* har rätt, och: »För svaranden», om den finner, att *svarenden* har rätt**.

* I ett af Nordström, Svenska Samhällsförfattningens Historia, från härads-ting i Kumo socken år 1466 omtaladt fall heter det: Då kom för mig XII häradsynemän — kungjorde å satta tinget, att de hade synat H. W. kvarn — hvilket ärende jag sköt till de XII som i nämnden suttu — de ransakade, vittnade och stadfäste med deras ed, att etc. — *ty dömde jag etc.*

** Finnes sjelfva rättsfrågan juridiskt invecklad, låter domaren juryn besvara allenast vissa frågor rörande saksammanhanget. Om det t. ex. gällde olaga skogs-afverkning, skulle för sådant fall hans frågor kunna vara af ungefär detta innehåll: »Är det sant, att svarandens arbetare huggit skog å kärandens mark?» »Huru stor (i rundt tal) är skadan?» etc., hvarefter domaren, med pröfning af kärandens rätt (enligt lagen eller enligt befintliga kontrakt) till marken och under tillämpning af juryns svar, bestämmer, om det af juryn angifna beloppet skall af svaranden utgifvas. Är åter kärandens eganderätt och fria disposition till marken (skogen) uppenbar, så är också sjelfva rättsfrågan så klar, att förmodligen domaren ej tvekar att låta juryn afgöra alltsammans.

Hos oss finner man ofta förr Rätten uttala, det skyldighet att gifva skadeer-

I brottmål åter är i England domarens fråga till de 12 jurymännen regelbundet blott: »Finnen I den tilltalade skyldig eller oskyldig»; och svaret är: »*skyldig*,» om den tilltalade af juryn finnes brottslig i det hänseende, deri han står tilltalad, eljest »*oskyldig*»; och i alla händelser gäller det af juryn gifna uttalandet för domaren till utgångspunkt och efterrättelse för den omedelbart derpå af honom afsagda domen.

Den gamla svenska nämnden var vid denna tid i det hela alls intet annat än Engelsmännens jury i denna stund; och den engelska juryn har behållit sig därför, att den principiellt afstått från att, som vår nämnd på 1600-talet, gå utöfver sanningspröfningen eller hvad den verkligen förmådde utföra*.

Ett typiskt prof på 1500-talets ordning lemnas af en ännu behållen dombok från åren 1506—1509 för sydvestra Tavastland i Finland, i hvilken t. ex. en sak lyder: »Dömdes Simon Jönsson Piickaierffui saker till 6 mark för 2 blodviten, som han slog Mattis Laurisson i Händälö efter de 12:s ransakning», medan derefter följa många tiotal, att ej säga hundratal af mål återgifna i samma korta formulering, alltid slutande med orden: »efter de 12:s ransakning».

Det skall här blott nämnas, att ännu tidigare hos oss likasom nu i England nämnd ej var sittande i *alla* mål utan blott i vissa, der den ansågs särskildt lämplig, samt tillsattes af domaren med jäfsrätt för parterna för att tjenstgöra blott i det målet. Det var blott småningom som samma nämnd kom att sitta först under hela tinget, och senare ting efter ting.

Det bör ej heller förbigås, att enligt landslagen enhällighet af nämnden ej fordrades utan blott en majoritet af sju bland de 12 — ehuru det småningom blef så, att enhällighet kräfdes.

Hvad som nu från här föreliggande synpunkt är det allra mest betydande i denna ordning är det, att nämndens uttalande om sanningen, resultatet af bevisningen *gälde i kraft af detta uttalandes egen tyngd*. Det var icke så, som vi vilja tänka oss, att efteråt i en högre instans riktigheten af nämndens utsago

sättning förelåg, och att dervid domen uppsattes med rum lemnadt öppet för ersättningens belopp, hvilket utan vidare insattes, sedan strax efteråt nämnden eller gode män hunnit göra sin undersökning om skadans storlek.

I England sker det ännu i våra dagar alldeles på samma sätt, dock att ofta, sedan Rätten fastställt skyldigheten att gifva skadeersättning, de tolf under ledning af en embetsman motsvarande vår kronofogde, Sheriffen, fastställa beloppet; och har förf. sjelf varit närvarande i London vid ett tillfälle, då denna metod tillämpades.

* Den ordning vi här beskrifvit var ej glömd under 1600-talet. Ej sällan finner man den då ännu tillämpad; men, såsom redan visats, hade det dämera blifvit det vanligare, att nämnden behandlade sakerna i ett. Det talas sålunda *då* oftast ej om någon särskild akt af ransakning, utan nämnden afgjorde i ett sammanhang både sak- och lag- eller rättsfrågan.

kunde underkastas granskning med hänsyn till, huruvida två eller minst två vittnen yttrat sig samstämmigt i den punkten, två eller minst två i den punkten etc. Några legala, bindande bevisregler funnos icke för nämnden, och lika litet ju något protokoll öfver hvad vittnena sagt — som kunde möjliggöra en sådan granskning.

Sedan nämnden besvurit sitt uttalande, var det, i grund af det förtroende man satte till nämnden, att räkna som riktigt, allenast med reservation af Konungens rätt att »i all mål sanning utleta». Allenast *han* egde således, om anledning förekom, bryta nämndens uttalanden. Principielt kunde i högre instans allenast ny pröfning af rättstillämpningen förekomma.

Man kan ej fråse att med en sådan ordning, som vi nu beskriver odalmannaståndets ställning i domstolarne var betydande; och må man också besinna, hvad samvete och praktiskt förstånd under dessa förhållanden betydde; ty det var blott der-efter som nämnden gick — med ledning af lagen. Bemärker man sedan, att det var ej blott i häradsrätterna, och *der* med en representation af 12 män i *hvarje härad*, utan jämväl i lagmansrätterna, som lekmännen sålunda deltog i rättsskipningen; att, innan hofrätterna tillkommit, nämnd eller gode män med lika respekterad sjelfständighet deltog äfven i räfstetingen vid sidan af Konungen eller hans högste representanter — så skall man förstå, hvad som eljest ej kan förstås: hvarifrån vårt odalmannastånd fick den sjelfkänsla och styrka, som höll det ståndet och vårt land uppe under alla stormar och kriser; och speciellt är det ett beaktansvärdt faktum — måne en tillfällighet? — att det var just under vår storhetstid (Gustaf II Adolfs, Axel Oxenstiernas, Carl X:s, Carl XI:s tid — som, enligt Stiernhööks skildring likasom enligt den tidens domböcker, i vår rättsskipning folket och dermed samvete och naturlig rättskänsla betydde som allra mest.

Men ställ nu emot detta, hvad vi i denna stund hafva! Räfste- eller konungstingen med sin folkliga rättsskipning försvunna; lagmansrätterna med sina nämder likaså — och vid häradstingen 12 män eller 7 sittande som onyttiga åhörare vid långtrådiga, intresselösa protokollsskrifverier, medan 12 eller 7 andra nämdemän få säga ja och amen, då i sinom tid domaren kommer med sina hemma färdigskrifna utslag och läser upp dem!

Detta är i verkligheten en absolut ovärdig ställning för tolf myndige män, af hvilka dertill kanske många i det politiska och kommunala lifvet äro ledande personligheter, och hvilka dock alla i andra förhållanden anses duga till något. Och då

mången domare säger, att *han dock gör sig mycken nytta af näm-
demännen* för erhållande af upplysningar om personer, som han
skall utse till förmyndare, om väglängder och dagsverkspriser,
lill ledning för bestämmande af vittnesersättning etc., så be-
tecknar detta blott och specielt, huru obehörigt lågt deras
ställning nu är satt. Det ligger ju icke ens rättsskipning i
detta; och om äfven någon domare säger, att han gör sig
nytta af nämdemännen dermed, att han i sjelfva målen stundom
med intresse hör deras åsikter, att han kan rent af hafva stöd
hos dem emellanåt vid sakers bedömande, samt att deras när-
varo i domstolen länder till att gifva förtroende åt rättsskip-
ningen i lägsta instans — så är detta likväl ingenting att tala
om bredvid det, att förr, och enligt ursprungliga meningen
med nämnden, den skulle *sjelfständigt döma* i de till dem lem-
nade saker eller hufvudsakliga delar af tviste- och brottmål.
Och en sådan nämndens ställning betydde så oändligt mycket
för det allmänna, för hela rättslifvet i samhället *derför att der-
med* som redan antydt *samvete, billighet, andan i lagen, sunda för-
nuftet* alltid och gifvet hade första ordet — formalism, bok-
stafstolkning, allt som kan kallas byråkratism voro omöjliga
och — äfven okända. Nu må de tolf männen eller ett flertal
af dem hafva en fullkomlig öfvertygelse och visshet, att san-
ningen ligger på ett visst håll, eller att, efter samvete och
heder räknadt, den eller den obetingadt har rätt; en sådan
öfvertygelse är dock aldeles makt- och värdelös gent emot
den formalistiska procedurans resultat, sådant det dikteras af
hvilken oförfaren ung hofrättsnotarie som helst, hvilken hän-
visar till de vid akademien inlärdas bevisreglerna samt formella
och ordningssynpunkter, som med verkliga sanningen och rät-
ten ofta hafva blott litet eller intet att göra — eller som på-
minner, att i högre instans det dock till sist efter all anledning
kommer att gå efter dessa formella synpunkter. I detta för-
hållande, så olika nu mot förr, emellan embetsmannen och de
12 männen af folket, är typiskt uttryckt, hvart vi kommit:
De tolf dömde och kunde verkligen döma förr. Nu sitta de
der egentligen för att de och genom dem folket bakom dem
må lära förstå, att det intet begriper och intet duger till —
*i de frågor, som äro de viktigaste för en och hvar och för det all-
männa, i dem om sanning och rätt.*

Männe med ett sådant förr och ett sådant nu för ögonen
— och med beaktande af hvad förr nämnden gjorde rätten till,
och hvad den nu är under en allenarådande formalistisk åskåd-
ning — man behöfver tveka om, att det här föreligger *en oer-
hörd förlust af kraft för vårt odalmannastånd och för hela vårt folk?*

Den nu rådande juridiska skolan — som visserligen icke ser juristens främsta uppgift i att leda den naturliga rättskänslan i dess sträfvande att bringa det, innerst sedt, rätta till heders — är säkerligen genast färdig att säga, att rätten och rättsförhållandena nu för tiden äro så invecklade mot förr, att blott jurister kunna utreda härfvorna. Detta är ett, i hvad som här är hufvudsak, alldeles löst tal.

Der det gäller t. ex. skadeersättningar, äro ännu i vår tid skyldigheten till ersättnings utgifvande i allmänhet alls icke hänförlig till någon speciel lag, utan blott till den allmänna naturliga rättssattsens, att kränkningar på min egendom, min person, min heder skola godtgöras. Samvete och rättssint uppfattning hafva här ännu som förr fullt rum; skilnaden ligger blott deri, att man tagit bestämmandet från nämnden och lemnat det åt domaren, som i enlighet med systemet hänför frågan till en mängd formella synpunkter, — i hufvudsak likasom med afseende å bevisningen, — af hvilka synpunkter sannernligen rätten ofta har ringa vinst.

I fråga om brottslighet äro likaledes den nu gällande strafflagens bestämmelser näppeligen svårare att fatta än de förr i lagen befintliga regler; och visserligen skulle en svensk nämnd alldeles lika väl reda sig med dem som en engelsk jury gör det, om blott en för ändamålet afsedd procedur och anordning af alla förhållanden komme den förra, den svenska nämnden, likasom den engelska juryn till godo.

Men med blott detta — förhållandet rörande skadeersättning och skuldfrågan i brottmål — äro redan angifna utomordentligt omfattande och viktiga och de viktigaste områden för nämndens verksamhet. Eller må man se dertill, att i det alldeles öfvervägande antalet, troligen åtminstone 75 procent af rättsfall, det är i grund och botten ej om rättsfrågan utan frågan, om hvad som är *sant* emellan parterna, som dispyten rör sig, samt att i fråga om sanningen lekmännens ögon äro lika klarsynta som embetsdomarens — blott sanningen får tagas efter som den är, och icke som resultat af konstlade tankeregler. Erkännes detta, så måste det ock erkännas, att ännu i våra dagar det för lekmännens effektiva deltagande i rättsskipningen finnes godt utrymme, likasom stort behof; och deras ställning skulle blott vinna på — man måste i deras intresse uppställa den *fordran*, att de alldeles befriades från sådana uppgifter, som ej egnade sig för dem, eller för hvilka de äro obehöfliga. Alla invecklade rättsfrågor, tekniska, vetenskapliga spörsmål, sådana saker som räkningskapers utredande och åtskilligt af dylikt slag å den ena sidan, likasom å den andra vanliga skuldfordringsmål och mycket annat af verkstäl-

lighets- eller bagatell-natur, skulle nämnden alls icke befatta sig med; likasom naturligtvis i alla saker domaren ensam skulle hafva ledningen af processen och administrera rätten.

Men är det så, kunna vi ej stanna vid att konstatera, det folket här har förlorat en kraft.

Vi måste fråga, om den skall vara förlorad för framtiden.

Då den frågan skall besvaras, synes det böra inför en hvar, som har en känsla af vårt nuvarande rättsväsendes otillfredsställande beskaffenhet, och som inser, att grundfelet ligger i den omåttliga, allt genomgående tendensen till formalism och trångbröstad bokstafstolkning — vara nog att hänvisa dertill, att intet af detta fans hos oss förr, och icke kunde, icke *kan* finnas i ett system, der folket efter samvete och sundt förnuft bestämmer i de viktigaste delarne af rättsskipningen.

Redan för att upphjelpa vårt rättsväsende och bringa det på rätt spår, skulle vi ha fullt fog att fordra en återgång till det gamla. Då dermed också af sig sjelf följde, att folket återfinge den förlorade kraften, behöfde man väl icke tveka, synes det.

Jo säger Lagberedningen, som på det allmännas vägnar haft förtroendet att öfverväga denna fråga och väsentligen behandlat den såsom ett spörsmål, om man borde ifrån utlandet i vårt rättssystem införa juryn: Vi måste tveka, säger Lagberedningen, ty andra nationer, »der, lekmännen icke af ålder ega säte i domstol, tveka att införa dylika institutioner». Det är nu högst märkeligt, att snart sagdt öfverallt, i Frankrike, Italien, Tyskland, Belgien, Norge, Ryssland slutet af denna tvekan alltid varit, att man dock infört jury eller befastat den, för att vinna kraft och lif och en motvigt emot ensidig embetsdomareåskådning uti rättsskipningen. Men detta har Lagberedningen icke med önskvärd tydlighet framhållit — och delvis ej kunnat omtala, eftersom det på vissa håll skett, efter det Lagberedningen yttrade sig.

Lagberedningen har derefter gjort en skildring af juryn, som blott visar, till hvilket inveckladt och konstigt system juryn *kan* göras och gjorts enkannerligen i Tyskland*, sedan tyskt vetenskapsmakeri fått hand om jurytanken — en skildring som verkligen gör ett högst afskräckande intryck, helst det alls icke säges, att det som Lagberedningen skildrat är den förvanskade juryn, utan man måste tro, att hvad Lagberedningen sagt gäller juryn öfver allt. Mot detta intryck behöfver

* Det talas t. ex. om nödvändigheten, att hafva ett helt *kollegium* af domare sittande med juryn, om den stora svårigheten blott att formulera frågorna till juryn med mycket annat, som man alldeles icke vet om i juryns hemland England — lika litet som man visste derom hos oss förr, då nämnden användes enligt sin rätta uppgift.

man dock allenast ställa det sakförhållande, att Tyskland helt säkert icke vill göra sig af med sin jury, huru opraktiskt man än anordnat den, likasom t. ex. Frankrike säkerligen ej heller vill vara af med sin, huru jämförelsevis litet dock dess folk är egnadt för att uppbära en sådan institution.

Men juryn i sitt gamla hemland, England, har Lagberedningen alls icke skildrat, ehuru ensamt den har något verkligt gemensamt med det gamla hos oss. Man skulle af en sådan skildring ju se, hvilken enkel och naturlig anordning för att realisera sanning och rätt efter praktiskt sundt förnuft och samvete, juryn i sin rätta gestalt är. Men detta låg synbarligen ej Lagberedningen om hjertat. Deremot har Lagberedningen, för att en gång för alla kväfva alla tendenser att på detta område taga någon tanke ifrån England, påstått sig hafva inhemtat, att man i själfva England numera vore alldeles utledsen vid juryn, och der kommit under fund med, att dess folkliga system intet vidare dugde i rättsskipningen. Dessa uppgifter, orimliga som de äro inför en hvar, som verkligen känner förhållandena, vederläggas dock absolut af, utom annat, en hel del bref och muntliga uttalanden till författaren ifrån flere af Englands utmärktaste domare, hvilka meddelandens innehåll kan sammanfattas i dåvarande Lordkansleren, Talmannen i Lordernas hus, Baron Herschells förklarade, att, med undantag af särskildt angifna, för jurybehandling olämpliga saker, han »hyste en stark öfvertygelse, att *jury är den bästa domstolen*»; dåvarande Lordöfverdomaren, Lord Coleridge's (den andre i rang bland Englands domare), att *ingen i England*, om också missnöjd med jury i civila mål, *ens har en tanke på att slopa brottmålsjuryn*, och Lord Justice Lindley's (nu den tredje på rangskalan), att *det berodde just på »att folket alltid haft så mycket att säga i den engelska rättsskipningen, att en så moralisk och naturlig uppfattning» derinom rådde* — allt uttalanden hvilka, gifna som de äro af världens första auktoriteter i ämnet, för oss betyda så mycket, emedan de visa hvad folkelementet verkligen duger till, der det användes rätt.

Här afsedda bref äro för längesedan af mig öfverlemnade till Riksdagens bibliotek och skola der för all framtid vittna om den oerhörda ensidighet, hvarmed Lagberedningen behandlat hela denna fråga. Ensidigheten framträder alldeles särskildt deri, att Lagberedningen hänvisar till vår tryckfrihetsjury såsom det man skulle vinna genom att följa utlandets föredöme! — ty det finnes icke ens i Tyskland eller Frankrike och säkerligen icke någon annanstädes i verlden en juridisk institution under namn af jury så afskräckande snedvriden och ohjelpelig som vår tryckfrihetsjury.

Nå men låt nu vara, att Lagberedningen, såsom den säkerligen det afsett, genom sin skildring afskrämt folk från det speciella sätt att använda folkeelementet, som betecknas af jury, — hvad har den föreliggande stora frågan om folkeelementets återställande till dess värdighet i våra domstolar att göra med de ensidiga vrångbilder af utländsk jury, som Lagberedningen ställt inför oss?

Vi behöfva icke införa något juryssystem från utlandet. Vi behöfva allenast bringa vårt eget urgamla, ännu till sina yttre beståndsdelar behållna *nämdemannainstitut* till hvad det rätteligen skulle vara. *Detta är hvad enhvar, som tror på vårt folk, och som ännu hoppas på vårt rättsväsendes höjande från dess moraliska förfall**, — måste göra till sitt mål. *Det kan ske så ännu, — men kan snart vara för sent.***

* Om detta moraliska förfall, som dock minst rör rättsskipningen i brottmål, lärer ingen kunna göra sig någon bestämd uppfattning, som ej haft tillfälle att göra jämförelser. Men har man fått syn på, hvad rättsskipningen — såsom utgående på att trycka ner lögn och orättfärdighet och att bringa verklig sanning, naturlig rättskänsla och samvete till heders — i denna stund är i England och i sin mån i ett land som Tyskland samt förr varit hos oss, så måste man, med blicken på, huru det är hos oss nu, uppröras.

Den enda ljuspunkten hos oss är, att våra domare äro personligen hedersmän. Men då den rådande formalismen underordnar allt det bästa hos dem, ända derhän att de hederligaste finna det alldeles i sin ordning att ena gången efter den andra sätta sin egen personliga öfvertygelse å sido och att betrakta samvete och billighet som saker, hvilka ej höra till rättsskipningen, medan de utan skrupler när som helst låta, alldeles utom rättvisan stående, formella synpunkter och omständigheter bestämma deras uttalanden och domar — så har man föga tröst i att veta, det domarens personliga heder står öfver tvifvel; och udda blir ej jämnt dermed för de tvistande.

** Då i Riksdagens andra kammare sistl. April Landshöfdingen Husberg i anledning af en olycklig motion talte om juryn, så var det genomgående med en sådan vrångbild af juryn för ögonen, som nya Lagberedningen uppdragit.

Landshöfding Husbergs gensagor träffade, i hvad rör processen, blott i en punkt den verkliga oförfalskade juryn, sådan den ter sig i England — nämligen då han klandrade att i fråga om bestämmande af straffets storlek, lekmännens inflytande vore obehörigen bundet. Men detta är ej något essentialt. Något hinder för att låta juryn yttra sig om straffets storlek finnes ej. Beträffande domarens uteslutande från deltagande i sakfrågans afgörande beaktade Landshöfding Husberg icke, att i England både domaren och juryn se den frågan, nämligen om hvad som är sant i målet, uteslutande som praktiska män, således båda alldeles med *samma* ögon, samt att domaren noga undervisar och erinrar de tolf männen om sakens rättsliga sidor, och hvad de främst böra beakta, innan de uttala sig, dervid de äro skyldiga att följa hans rättsundervisning, vid äfventyr att domaren kan vägra acceptera juryns uttalande. Det uttalande juryn ger är ofta nog faktiskt, hvad beträffar motiven, underkastadt utfrågningar af domaren; likasom juryn ej sällan särskildt utbeder sig upplysning af domaren i vissa punkter, innan den yttrar sig. Men man inser i England väl, att, om juryn skulle besluta under *ledning i sjelfva beslutandets ögonblick* af domaren, så blefve det i det hela hans omdöme ensamt, som gjorde sig gällande, hvilket man och särskildt domaren icke vill; och det lider intet tvifvel, att det under angifven form tillkomna beslutet af juryn ensamt möjliggör den sjelfständiga hänsyn till vanligt praktiskt folks åskådning, som man i England vill ha fram, och som sätter sin prägel på hela detta lands rättslif. —

Skulle Lagberedningens stora förslag i någon hufvuddel godkännas, så vore det för sent att tala om vårt rättsväsendes återställande i dess naturliga skick — så vore den för vårt folk på detta område nödvändiga återgången till sig sjelf, hvarom Geijer talat, omöjlig.

Må vi nämligen besinna, att det som Lagberedningen vill, är icke allenast att visa lekmanneelementet vägen ur våra häradsrätter, men att en gång för alla förflytta tyngdpunkten, hela hjertverksamheten i rättsskipningen från de urgamla nationella domstolarne till hofrätterna — hofrätterna i hvilka, som vi veta, det aldrig funnits och aldrig kan bli rum för ett lekmanneelement, i hvilka deremot allt beror på protokoll och papper, medan nu mera sjelfva parterna äro der sedda som blott besvärliga, alldeles obehöfliga personager.

Vore Lagberedningens förslag antaget — och man försöker oafslätligt att kasta öfver oss än ett, än ett annat stycke af dess stora nätverk under namn af en partiell reform af vår processrätt — så skulle vårt rättsväsende och vi sjelfva för en öofverskådlig framtid vara i våld af ett byråkratiskt väsende, hvartill väl knappast motstycke finnes i världen. Ty omkring oss har man ju på senare tider som allmän regel gått *vakt motsatt* väg för reformerna — till att, *genom ett folkelements skapande och införlifvande till effektiv medverkan i rättsskipningen*, bringa friskhet och naturligt lif derinom.

Vi skulle vara alldeles ensamma om metoden att reformera vårt rättsväsende: genom att kasta bort *det* af folkelement, som deri redan finnes.

Och må vi vidare — och såsom en mycket upplysande omständighet — besinna, att, då Lagberedningen åsyftar att åt den af henne representerande nya tendensen bygga fästen i hofrätterna, detta skulle ske *ej ensamt på folkelementets bekostnad*. *Det* är blott den ena riktningen. I den andra riktningen är den stora nya tendensen *ej* mera hänsynfull. Det som ännu

Angående öfriga punkter i förfarandet förutsatte Landshöfdingens yttrande absolut en helt annan ordning än den utomordentligt enkla och naturliga som råder i juryns hemland England.

Ännu mindre har, torde jag få säga, Landshöfding Husberg i sitt yttrande tagit någon hänsyn till de enkla och naturliga former, hvarunder *vår nämnd*, hemma hos oss sjelfva, förr i tiden framträdde och verkade.

Skulle Landshöfding Husberg yttrat sig i den fråga, jag bringar å bane, om upplifvande af vårt nämdeinstitut, lät vara med ledning af den utveckling den nordiska nämde- eller jurytanken vunnit i England i denna stund — så skulle den Landshöfding Husbergs uppfattning, som tagit sig uttryck i hans berörda anförande, knappast hafva hindrat honom att med sin inflytelsrika röst stöda mitt förslag.

Säkert är i allt fall, att om ett sådant förslag och deri afsedd ordning det omöjligen kan sägas, att de »icke passa för oss», eftersom ordningen ju ursprungligen hör till oss, framväxt ur den nordiska öförfalskade anden.

finnes kvar af Konungens forna ställning som högste domare i riket, hans två röster i högsta domstolen — är för den nya tendensen lika misshagligt som lekmannelementets anspråk.

Lagberedningen har i förbigående uttalat, att dessa Konungens två röster måste indragas, utan att egna en tanke, åtminstone icke ett ord åt den historiska innebörden af det ännu kvarstående prærogativet och åt dess betydelse som en hörnsten eller i allt fall som en grundtanke vid en reform af vårt rättsväsende i verkligheten nationell anda ock riktning — alldeles på samma sätt som Lagberedningen i vår ännu behållna nämnd icke mäktat se annat än murkna och odugliga spillror, som man utan skrupler kunde sopa undan.

Sitt uttalande, att de två rösterna måste försvinna, har Lagberedningen blott motiverat med den — speciellt för oss alldeles ohistoriska — frasen, att det vore »oförenligt med Konungens höga värdighet» att sitta i domstolen,* likasom Lagberedningen mycket riktigt insockrat sitt förslag om nämndens decimerande till 3 högst 6 för *en hel domsagas* ting med den orimliga satsen, att dermed afsåges »höja» nämndens inflytande.

Meningen är likväl tydlig och speciellt, att man ville äfven uppåt vara af med allt, som kan lända till en hållpunkt för upplifvande af det gamla nationella rättssystemet — ty till detta hör en helt annan innebörd af Konungens domsrätt, än den vi ha framför oss, sedan först i vårt århundrade den omtalade nya tendensen, formalismen och dess personifikation tog väldet.**

Eller för att ställa saken på en helt praktisk fot, och utan att tala om, hvad det kungliga prærogativet *hos oss* förr i sin hela utsträckning innebar — männe icke också *vi* kunde behöfva någonting motsvarande den befogenhet, som utöfvas af Frankrikes högsta instans, att, med brytande af alla former och konstlade band, i viktiga frågor utleta verkliga sanningen och göra en rätt, som tillfredsställer nationens *samvete* och den *verkliga* rättvisan?

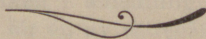
* Att frasen är ohistorisk, framgår bland annat deraf, att förr i tiden rättskipningen hos oss varit något så stort och högt, att Axel Oxenstjerna till Drottning Christina kunde säga, att *domaremakten utgjorde Kongl. Maj:ts högsta embete*, och att, om en särskild domstol skulle öfvertaga detta embete, Drottningen *för att bevara sin höghet* ibland kunde sitta i rätten; medan man må förstå, att det är något alldeles specifikt och eget för vår nutida rättskipning, om den står under Konungens höga värdighet, deraf, att den nyss afslutade fredskongressen i Haag i sitt förslag om skiljedom tänkt sig som en naturlig sak, att en suverän kunde sitta som domare deri.

** Att konungen såsom förr Gustaf II Adolf, Carl XI och i sin mån Gustaf III skulle *personligen* utöfva högsta domsrätten, är alls icke konsekvensen af ett yrkande om hämsyn till de historiska förutsättningarna.

Den fråga som här föreligger gäller — om ock för ögonblicket och närmast odalmanståndets, dock — hela *det svenska folkets* rätt att, likt andra folk och såsom förr det sjelf, hafva en verklig del med i de för en och hvar största frågorna i lifvet, dem om sanning och rätt; frågan gäller, om framgent, såsom under den innevarande perioden af vårt rättsväsendes förtorkning, sanning och rätt skola ligga i former och bokstaf lika mycket som i verklighet; om samvete och naturlig rättskänsla framgent skola vara utopier och bisaker i vårt rättslif. Och gent emot den öfvermäktiga, mot alla idéela anspråk fientliga tendensen, formalismen och dess välde,* som i denna stund hos oss trycker ned begreppen om rätt och det folkliga domstolselementets värdighet, och som oafslåtligt vaktar på att utvidga sin maktsfer, har påtagligen icke svensk Konung och svenskt folk skilda intressen. Deras sak är gemensam, såsom alltid der lifsfrågor för landet förelegat, — och jag är ganska viss, att här ingen finnes, som ej med glädje ser, att detta är frågans ställning.

* Uttrycket »byråkratism», hvarmed detta välde oftast betecknas, innefattar en orättvisa, så vidt man af benämningen kan ledas att derunder innefatta vår embetsmannaverld i sin allmänhet. Det är i det hela blott vårt rättsväsende, som är byråkratiskt, och det är inom våra hofrätter, som byråkratismen, dermed menadt formalismen personifierad, utvecklats sig, och detta först under vårt århundrade. Ifrån hofrätterna har den inom domstolsorganismen väsentligast återverkat på våra underrätter, särskildt genom att allt mer omöjliggöra nämndens naturliga uppgifter. Der den återfinnes på andra håll, är det ej svårt att uppsåra ursprunget.

Funnes ordet »hofrättism», så vore det detta uttryck, som borde användas för att beteckna den stora, lika samhällsvådliga som rättsvådliga tendens, hvarför Lagberedningen gjort sig till målsman, och som i dagligt tal betecknas med byråkratism.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Till

Redaktören af Stockholms Dagblad Herr Assessoren C. O. Montan.

Då Herr Assessoren nyligen gjort mig äran af en broschyr under titel: »v. Häradshöfding G. E. Fahlcrantz och sanningspligten» är det mig tillfredsställande att redan nu hafva tillfälle att gifva det svar som broschyren påkallar.

Detta lämpar sig så mycket bättre i detta sammanhang, som Herr Assessoren för mig typiskt representerar just den riktning och samhällsfara, som jag i det föregående afhandlat och tillåtit mig beteckna med juridisk byråkratism eller »hofrättism».

Skulle nu denna, redan i mitt arbete om hofrätterna uttryckta uppfattning om Herr Assessoren ej vara riktig?

Nya Lagberedningen är otvifvelaktigt den mest revolutionärt byråkratiska institution, som det juridiska reformsträfvandet i något land under vår tid frambragt; och den som efter framläggande af dess stora, enastående förslag gjordes till sekreterare i den förstärkta lagberedning, hvilken i anledning af detta förslag skulle yttra sig om hufvudgrunderna för en ny rättegångsordning — synes dermed från kompetent håll fått sitt vitsord. Ingen lärer heller mena, att Herr Assessoren såsom vare sig bok- eller tidningsskrifvare senare jäfvat någon förhoppning — och ingen lärer i fråga om juridisk byråkratism sätta Herr Assessoren något afsevärdt *efter* Lagberedningen. Lagberedningens byråkratism är nu sannerligen icke lindrigare därför, att hon sökt göra systemet populärt och tilltalande genom att försäkra, det man blott afsett »gifva ökad lyftning och betydelse» åt folkelementet eller att gifva åt detsamma »ökadt inflytande på domslutet» — nämligen då samtidigt man vidtagit endast sådana anordningar, som *absolut måste frambringa motsatta resultat*; och då Herr Assessoren i dispyten med mig hänvisat till just dessa Lagberedningens skäl och afsigter, lärer väl Herr Asses-

soren få antagas särskildt här göra ett med Lagberedningen och hafva gjort dess lagstiftningspolitik till sin.

För en hvar, som har någon kännedom om, huru folkelementet för det närvarande användes i verldens olika domstolssystem, eller som känner något af vår egen *forna* ärofulla rättshistoria — är det en alldeles axiomatisk sats och själfklart, att, för folkelementets bringande till sin rätta betydelse, erfordras,

1:o) att det i domstolarne har en ganska manstark representation, och grundtalet har också stadigt varit 12 män,

2:o) att dess uppgifter begränsas till sådana saker, som man kan förstå och vet, att folkelementet verkligen kan omfatta,

3:o) att man lemnar åt det folkliga elementet att, efter nödig undervisning af domaren, *sjelfständigt* besluta i de frågor som äro det anförtrodda,

4:o) att det får hemta sin kännedom om dessa frågor uteslutande ur ett omedelbart iakttagande af parter, vittnen och andra bevismedel, och således att det befrias från allt protokollsväsende och all skriftlighet — medan dessa hjälpmedel må ställas till disposition för den förberedande utredningen mellan parterna.

Intet af allt detta, som är a och o, om det föregifna ändamålet skall nås, har Lagberedningen iakttagit; för henne fins här ingen erfarenhet vare sig från andra länder eller från våra egna gamla förhållanden — åtminstone ingen erfarenhet som skulle få komma oss till godo. Man *säger* blott, att man afser *öka* nämndens betydelse — då man decimerar den ifrån 12 för hvart härad till 3, högst 6 *för en hel domsaga!* — likasom man *säger* i ton af folktribun, att »det bör icke vara folkelementet betaget att deltaga i pröfningen af — — — *allt som tillhör den dömande funktionen*» — ehuru själfva Sven Dufva kunde begripa, att en sådan liberalitet ej *kan* afse annat än att gifva *skenet* af inflytande i stället för verkligheten deraf.

Den sista, citerade satsen belyses särskildt af hvad Lagberedningen sagt kort förut, der det, efter tal om den betänkliga »uppoffring af tid och krafter, som genom en dylik tjenstgöring lägges på den enskilde medborgaren», heter: »Men ännu tyngre är för den samvetsgranne lekmannen bördan af den ansvarighet, han nödgas taga på sina skuldror genom att utöfva domarekallet, för hvars mångahanda olikartade uppgifter han måste erkänna sig vara ofullständigt förberedd.»

Den uppoffring af tid och krafter, som det här skulle gälla för att verkligen uträtta något, påtager sig gerna ett kraftigt folk, som förstår hvad saken för dess sjelfständighet betyder. Och hvad den senare satsen angår, så är det ju rent af orimligt att tala om förhållandet *så*, som om lekmännen, för att kunna utföra sin uppgift, skulle vara studerade och tränade jurister. Det är ju tvärtom öfverallt annorstädes — och enligt principen — meningen med lekmän-

nens användande, att de skola uttala: helt enkelt *vanliga, hederliga och förståndiga* människors omdömen i det de *såsom sådan begripa* och att de dermed skola på det området utgöra en motvigt till den ensidiga juriståskådningen. Lagberedningen vill nu, som det ses, göra det rent af till en *samvetssak* för lekmännen att undandraga sig uppgiften, och hon söker frammana en känsla af detta samvetssak *genom att i uppgiften inlägga något helt annat och oändligt mycket mera, än som efter erfarenhet och sundt förnuft får och kan hänföras dit, allt med ett resonemang, hvars skrymtaktiga form blott gör än mer uppenbar den tendens, som genomgår hela denna hufvuddel af Lagberedningens arbete: att afskrämma sjelfva lekman-naelementet från att fullgöra den pligt, som både samhällets och vårt rättsväsendes naturliga och sunda utveckling obetingadt kräver, att vårt folk skall påtaga sig — lika väl som en sådan pligt utkräfts af det engelska, det franska, det tyska, det norska, det ryska och snart sagdt hela den civiliserade världens alla folk.*

Jag skulle här i sammanhanget kunna fråga: manne Herr Assessoren, sedan jag sagt detta, vill fortfarande låtsas tro, att jag sagt någonting oriktigt, då jag påstått, att Lagberedningen blott afser att visa lekmännen vägen ur våra häradsrätter? En hvar, som offentligt talar i dessa ämnen, är verkligen — utan att det nyss-nämnda framhålles — pligtig begripa, att genom en anordning af våra underrätter enligt Lagberedningens recept: såsom rådstufvurätter med tre illiterata ledamöter, och dessa i än svagare ställning i de föreslagna domstolarne än i rådstufvurätterna* — allenast en diplomatisk anordning vore träffad, af den utmärkta beskaffenhet, att lekmännen sjelfva snart skulle ovilkorligen inse, att deras ställning vore omöjlig, och att de rimligen sjelfva skulle bli de första att yrka på att få alldeles »afdunsta» ur systemet — såsom det ock hvartefter skett i rådstufvurätterna. Eller kan någon tvifva om, att denna föreslagna anordning af underrätterna, i form af rådstufvurätter med illiterata ledamöter, innefattar just den af Lagberedningen *afsedda vägen för lekmännens definitiva afmarsch ur vårt domstolssystem?*

Med sitt sätt att taga sakerna har Lagberedningen mycket riktigt ställt sig fri från en beskyllning att »på allvar» vilja, enligt Herr Assessorens ord »*afskaffa*» det bästa, vi ännu ega kvar af det gamla, vårt nämdeinstitut. Att Lagberedningen utgått på att med tillställningar, skenbart åsyftande annat, omöjliggöra och förstöra detta institut, är en värre beskyllning; och det är den jag framställt — och vidhåller. Och tänker Herr Assessoren, att den som likt Herr Assessoren genomgående argumenterat med Lagberedningens

* — då nämligen lekmännen i de nya domstolarne blott *samfäldt* skulle ega en röst, medan rådmännen ega en röst hvar.

principskäl, kan tros i det hela mena det annorlunda och bättre än Lagberedningen? Uppriktigheten i hvad angår lekmanneelementets »höjande» — och detta är hufvudfrågan på tal om byråkratiska tendenser — är förvisso ej större hos Herr Assessoren än hos Lagberedningen.

Med detta har jag haft äran bemöta ett par, n:o 1 och n:o 3, af Herr Assessorens punkter i den, min ringa person egnade skriften, och tillåter mig blott, med afseende å en deruti af Herr Assessoren inflickad sats, om den, enligt Herr Assessorens uttalande i våra domstolar florerande *billighets- och samvetsrätten*, anmärka, att, det härvidlag ju beror på pretentionerna, och på hvad man tager till jämförelse.

Jämför man den nu hos oss rådande rättsskipningen med den senare romerska rätten eller med den nuvarande engelska eller med vår egen gamla rätt, så läser man finna det, som nu för tiden kan iakttagas af billighetsrätt hos oss, så ytterligt reduceradt, och formväsendet så öfverväldigande, att det helt enkelt är absurdt och bakvänt att med Herr Assessoren tala om vår rättsskipning som ett billighetssystem.

Men när man, som fallet synes vara med Herr Assessoren, ej ser idealet högre än ungefär i jämnhöjd med det nu rådande franska systemet i dess mest formalistiskt byråkratiska yttringar — som Herr Assessoren under sista årens Dreyfuspolemik ifrigare än någon svensk man sökt förklara och försvara — så kan det just ej förvåna, om *Herr Assessoren* menar, att vi af billighet och samvetsrätt hafva ungefär så mycket som behöfs.*

* Man skall bemärka, att det är genomgående med grundtankar hemtade ur vår egen svenska nutidsformalism, som Assessoren Montan behandlat den franska Dreyfusfrågan, och därför också kommit till en åskådning, som säkerligen slagit med häpnad de flesta på vanligt sätt tänkande människor.

Inför det specifika, nu rådande svenska juristeriet ligger alls ingenting häpnadsväckande i hans resonsemanger; och skulle i denna stund hos oss en Dreyfusfråga eller något likt denna komma å bane, så skulle den gifvetvis falla, d. v. s. vår Dreyfus säkerligen få sitta der han satt, just på grund af juridiska omöjligheter och hinder, formulerade ungefär så, som det sker i Assessoren Montans juridiska svarfstol. Ja än mer: en likadan fråga har hos oss egentligen icke ens juridiskt rum, helt enkelt därför, att man hos oss, juridiskt taget, ej ser något vidare fel i det, som uti Dreyfussaken i Frankrike funnits upprörande och just satt agitationen för honom i gång, nämligen att en person dömts, utan att han fått kännedom om alla skäl mot honom, som förelagts hans domare. Sådant skulle kunna försiggå hos oss vid en underrätt lika lätt som i Frankrike, utan att någon afsett dermed kränka den tiltalade — men att märka: utan att denne på grund af en sådan oegentlighet hade ringaste förhoppning att få sin dom ändrad; och i våra högre domstolar kan det när som helst i brottmål ske, och sker säkerligen ofta, att dokument ingifvas och kunna röna afseende, som ej meddelas den tiltalade (ehuru de visserligen blifva kvarliggande i domstolen). Att ifrågasätta, det ett utslag i anledning af sådant borde vara ogilt, skulle hos oss tagas som dårskap — och vore det äfven med hänsyn till förhållandena.

Då emellertid Herr Assessoren försvarar den rättsliga förtorkningen hos oss med frasen, att »naturligen domstolarne ej finna sig befogade att sätta sig öfver tydlig lag», så skall det observeras, att *förr* och under samma 1734 års lag, som ännu gäller, vi verkligen åtnjutit billighets- och samvetsrätt — som först blifvit förkväfd under de femtio sista årens formalistiska urartning af processen, under hvilken period andan i rättegångslagen fördunstat och i många delar lemnat föga mer än bokstafven kvar till efterlefnad. Den vackert klingande sist citerade frasen betyder sålunda intet annat, än att Herr Assessoren vill dölja eller alls icke känner, på hvilket genomgående olika sätt 1734 års lagstiftare fattat »tydlig lag» och sjelfve jämte efterföljare i generationer tillämpat rättegångsbalkens föreskrifter. — Och det är just denna skiljaktighet, som jag med mina senaste arbeten afsett att uppvisa.

Felet ligger *icke* i lagen utan i den senare tidens formalistiska tillämpning deraf, hvilken tillämpning i många punkter går rakt stick i stäf emot hvad man förr läste i dess ord.

* * *

Hvad Herr Assessoren sagt i punkten 2 synes innefatta bevis nog, att mitt deri afsedda yttrande icke saknade fog.

* * *

Då Herr Assessoren härefter talar om en speciel punkt af nu rådande ordning, den mycket omskrifna »halfhöga läsningen» (genom

Sjelfva resningsinstitutet, hvilket dock ingick som en grundtanke i 1734 års lag, och långa tider regelbundet vid behof tillämpats, är, likt flere andra verkliga billighetsinstitut i vår lag, så närmast borttorkadt ur vår nuvarande rättspraxis, att resning ej beviljats mer än troligen blott en gång på de sista 10 åren.

Specielt detta är också värdt beaktande: hvilken hustru eller nära anhörig till en olycklig hos oss i Dreyfus' ställe skulle kunna officielt så ingripa till hans förman, som i Frankrike Fru Dreyfus kunnat det för sin man? Här skulle hustrun ej anses som saken eller berättigad att såsom sådan föra någon talan — hvilket dock förr i lika omständigheter sågs som en naturlig sak äfven hos oss.

Och det viktigaste: om en resningsfråga en gång på allvar hos oss företages, så beror allt deri på en utredning och bevisning af den vanliga considerations- och jäfsuppfyllda, rutinmessiga, ohjelpiga arten; och ingenting kan hos oss *nu för tiden* tänkas af den, från alla formella hinder frigjorda, energiska undersökning, som Dreyfus' sak inför kassationsdomstolen undergått, och som der ensam möjliggjorde det lyckliga resultatet.

Allt är hos oss, i det som rör det första i rättsskipningen, sakutredningen, förtorkadt, oändligt mycket mer än man tror — formalismen har förvidit sjelfva det praktiska begreppet af sanning och kvävt känslan för sanningens absoluta kraf. Med hänsyn till ett sådant sakernas skick äro Assessoren Montans utredningar och uttalanden i Dreyfusfrågan verkligen för oss synnerligen betydelsefulla, ty de utgöra ett memento — och en erinring om, hvad i verkligheten vår juridiska byråkratism är och innebär!

Han har talat med afseende å en fråga i Frankrike. Förekomme en lika fråga hos oss, skulle de svenska domstolarne handla efter hans tal.

kontrollerande Justitierådet) af sjelfva aktstyckena i Högsta Domstolen, och säger, att, i vår polemik om den saken, frågan icke egentligen varit om, »huruvida sådan halfhög läsning öfver hufvud egde rum», men att Herr Assessorens erinringar egentligen afsågo något annat, så har Herr Assessoren så pass öppet, som jag af Herr Assessoren det kan begära, till sist bekänt kort.

Saken, mindre vigtig i sig sjelf för öfrigt, är verkligen allt för väl bekant och uppriktigt konstaterad af allt för många — flerfaldigt mer än två — bland vederbörande^{*} sjelfve, för att några ytterligare förnekanden kunde göra effekt. Då emellertid Herr Assessorens tidning två särskilda gånger, och *under uttryckligt återopande af Herr Assessorens hedersord i egenskap både af tidningens hufvudredaktör och förut tjänstgörande revisionssekreterare, likväl högtidligt förnekat faktum*, så finner jag det ganska väl funnet, att Herr Assessoren i sin broschyr nu till sist uppställer frågan: »Hvad har då *Stockholms Dagblad* ljugit härutinnan?»

Då *Dagbladet* här blott återgifvit Herr Assessorens ord, må det gerna för mig stanna dervid, att *papperet* icke ljugit »ett enda jota».

Beträffande det Herr Assessoren — såsom nyss anmärkt — nu helt obesväradt säger hafva varit kärnan i erinringen, så skall jag inskränka mig till att angifva följande belysande exempel: Grefve Posses hufvudinlaga till Kongl. Maj:t i likaledes mycket omskrifna revisions-saken emot Grefve De la Gardie m. fl., hvilken hans inlaga är af 5 $\frac{1}{2}$ sidors längd, och som af föredraganden återgafs för Högsta Domstolen blott till 8 rader, afseende en speciel del, befinnes också försedd med den vanliga påteckningen »*föredragen* inför H. D.» (dato och rum); och jag känner ett fall, der, vid muntligt förhör, af en part ingafs en skrift på en sida, af hvilken skrift föredraganden ej meddelade Högsta Domstolen mera än att parten inlemnad den — men hvilken lika fullt är försedd med den vanliga påteckningen »*föredragen*!» Man torde erkänna, att uttrycket »*föredragen*» i det ena fallet lika litet som i det andra återger, hvad man naturligen tänker sig under det-samma: först om läsning i vanlig mening af inlagan skett, och detta högt för hela domstolen (som förr var gifven regel) kan omförmälda påteckning hafva egt verkligt berättigande. Läser ett Justitieråd efteråt inlagan halfhögt, beredes åt påteckningen ett yttre försvar, äfven om detta ej var afsedt. Der Justitierådet läser inlagan sakta för sig, är den absolute ej dermed föredragen för Högsta Domstolen. — Sjelfva *saken* är *föredragen* för Kongl. Maj:t, huru kort det än må hafva skett. Men tecknar man ordet på särskilda handlingar, så gäller det något helt annat.

Herr Assessoren har, efter åtskilliga alldeles obehöfligt irriterande tolkningar af hvad som läge i mina ord i denna del, slutligen stan-

* de på embetes vägnar närvarande

nat vid att jag menat, det här låge ett »pro forma» verk. Ja, jag menar verkligen specielt, att, der sjelfva inlagan som sådan alls icke *upplästs* för Högsta Domstolen och dock derå tecknas, att den är der *föredragen*, ett sorts proformaverk föreligger, samt att det vore riktigare att vid sådana förhållanden icke skriva på den underdåniga inlagan, att den är »föredragen» — helt enkelt, och såsom nyss antydt, emedan man af detta ord måste få den oriktiga föreställningen, att den enligt ordets vanliga mening blifvit föredragen d. v. s. uppläst — såsom det också förr alltid skedde och detta ord för ord. Att man, revisionssekreterare emellan, nu för tiden *menar* med ordet »föredragen» något helt annat än förr, hjälper ej upp saken, utan utgör just felet.

För egen del har Herr Assessoren behagat tillkännagifva, att antecknandet å (äfven icke lästa) inlagor af ordet »föredragen» vore en »både behöflig och lämplig ordningsåtgärd». Omöjlig kan det kallas *lämpligt* att officielt säga något som strider emot verkligheten; och att påstå det vara *behöfligt* är helt enkelt ett nonsens. Förklaringen är emellertid rätt karakteristisk för den rådande tendensen, som verkligen utgår på att i första rummet göra hela processen till en *ordnings* sak — men visar också, huru lätt man kommer på sned, när sakerna så tagas.

Att emellertid Herr Assessorens ord, det »en hvar vet för visso», att hufvudföremålet för polemiken icke var den halfhöga läsningen — innefatta blott en i sammanhanget passande nödlögn, lärar väl en hvar förstå »förvisso», som erinrar sig Herr Assessorens så pikanta och braskande artiklar om »En mumlande domstol» och »Mera om den mumlande domstolen», titulaturer tillräckligt tydligt angifvande, hvad Herr Assessoren verkligen afsåg som hufvudfrågan i dispyten, och hvilka titulaturer Herr Assessoren förmodligen icke funnit roande att använda numera, sedan Herr Assessoren väl förlorat hoppet att kunna med bakvända kvickheter skämta bort sanningen.

Och då Herr Assessoren, efter en rask och lekande utveckling på $\frac{2}{3}$ sida rörande innehållet af två Justitieråds af mig åberopade uttalanden, slutar med orden: »alltså menade Stockholms Dagblad i verkligheten alldeles detsamma som de af hr F. åberopade justitieråden!», så må man säga, att Herr Assessoren nog kan taga reson, — men visserligen gör det på sitt alldeles egna sätt; ty dessa Justitieråds uttalanden ådagalade just och först, att Herr Assessorens framställning *var osann*. Nu skulle Herr Assessoren blott menat som det! Enkla sammanhanget torde väl vara det, att herr Assessoren numera af än flere Högsta Domstolens ledamöter fått erfarenhet om, att man icke funne sig vidare tjent af Herr Assessorens benhårda nekanden i denna del.

* * *

För att härefter öfvergå till det som är hufvudsaken i polemiken emellan Herr Assessoren och mig: sättet för föredragningen i sin helhet af nyssnämnda revisions-sak, så får jag först erkänna, att jag gjort mig skyldig till ett stort misstag, då jag i noten sid. 116 i min bok om »våra hofrätter» angifver, att i redogörelsen uti föredragningspromemorian öfver hvad Grefve Posse anfört ej vore omtaladt, att han i deduktionen gendrivit hofrättens dom. Detta och huru det skedde är verkligen omtaladt — det innehölls just i de omtalade 8 raderna —, ehuru jag högst beklagligen förbissåg det; och min förebräelse emot Eder om oriktig uppgift härutinnan är således alldeles obehörig och återfaller på mig. Offentligen beder jag uppriktigt om ursäkt för mitt fel härutinnan. Beträffande denna sak i öfrigt, så skulle jag blott önska, att man noga läste de af Herr Assessoren tryckta handlingarna i detta mål, emedan man dervid — oafsedt nyssnämnda uppenbara misstag —, skall finna min framställning fullkomligt bekräftad. Eder beskrifning af innehållet i Grefve Posses underdåniga skrift är ju alldeles vilseledande.

Det är ju ej sant, som Ni säger, att deri först förekommer »ett uppreparande af de hufvudsakligaste testamentsbestämmelserna»; det är blott en sådan bestämmelse som först anföres, och detta såsom led i en rättsutveckling.

Det är ej korrekt, att i den del, som börjar med »Men, såsom jag» etc., upprepas »förut (af Grefve Posse i häradsrätten) skrifna ord», ehuru naturligtvis skrifterna icke stå i strid med hvarandra, och ehuru visserligen, der testamentsbestämmelser anföras, dessas ord naturligtvis återgifvas lika på båda hållen. I senare del äro Grefve Posses inlaga till Kongl. Maj:t och inlagan till häradsrätten rörande denna punkt helt olika skrifter, ehuru i sin mån naturligtvis syftande åt samma håll. Nåja! Man skulle ju, efter allt det Herr Assessoren sagt, tro, att verkligen Grefve Posses skrifter till Kongl. Maj:t och till häradsrätten voro ungefär ord för ord lika, något som alls icke är fallet; och än tydligare är det, att föredragningspromemorian i denna del ej återgaf deduktionen i den af Grefve Posse åt densamma gifna form, ehuru, som jag alltid framhållit och ej behöfver upprepa, naturligtvis icke föredraganden afsett att obehörigt utesluta något *materiellt* skäl. — Men tror man att resultatet är, att Högsta Domstolen verkligen fått höra Grefve Posses underdåniga skrift eller hans motparters, så misstager man sig storligen. Speciellt skall man se, att argumenter eller skäl afsedda att öfvertyga finnas i Grefve Posses underdåniga inlaga, som ej blefvo för Högsta Domstolen återgifna — ehuru, som jag framhöll, Herr Assessoren kunde behaga säga, »att både det ena och det andra var betydelselöst»: I deduktionen visade sig Grefve Posses ombud t. ex. synnerligen ifrig att få fram ett »härom» i fideikommissurkunden, som

återvisade till ett föregående viktigt uttryck deri. Detta argument innehölls för andra gången i ett långt stycke, i hvilket dessförutom ett par skäl eller synpunkter framhölls, och hvilket stycke Herr Assessoren sjelf nödgats erkänna ej var »ordagrant», som det heter, återgifvet i redogörelsen för häradsrätten. Enligt vanligt meniskt sätt att tala, är det icke alls återgifvet, och ett erkännande derom ligger i Herr Assessorens förklaring, att stycket utgjorde blott ett »omtuggande i något modifierad form af den redan återgifna motiveringen» — något hvarom tilläffventyrs parten ej hade och icke gerna kunde hafva samma uppfattning.

Sista punkten af deduktionen, innefattande ett argument, hvilket ombudet förmodligen ansåg synnerligen slående, var öfverhoppadt; och, att ett likartadt argument också förekom i Grefve Posses inlaga till hofrätten, hjälper ju ej upp saken, då denna inlaga ej heller upplästes i Högsta Domstolen.

Att med Eder* säga, att »allt det nya som sades blef framburet» är, med afseende å det sagda, helt enkelt vanvettigt — om det ej med hänsyn till den påtagliga tendensen borde kallas bedrägligt. Ni må ha' menat, att allt det som enligt Eder uppfattning *materiellt taget* var nytt, och som enligt Eder uppfattning *behöfde* läggas fram, blef framburet — men detta blir ju en helt annan sak, som ej har att göra med den af mig behandlade frågan: blefvo faktiskt parternas underdåniga inlagor i förevarande saken uti deras, dem af parten gifna skick framlagda för Högsta Domstolen eller ej? — det skedde *ingalunda*. En hufvudsak är, att deduktionen utgjorde en sammanfattning, i form som ombudet förmodligen ansåg bindande, af Grefve Posses skäl — afsedda att af Högsta Domstolen höras, just efter det saken i sitt sammanhang, med dess pro och contra, enligt hvad i domstolarne förekommit, för Kongl Maj:t framlagts; och ingen annan stans i världen torde man tveka om, att en sådan skrift också skall af domstolen höras, äfven om skälen nämnts i lägre instanser. Att parternas underdåniga skrifter (efter en lika omständig och än mycket omständligare redogörelse för materialet i domstolarne) *i sin helhet* skulle för Kongl. Maj:t uppläsas, ansågs *förr i tiden* — enligt hvad Justitie-Revisionens protokoll från föregående århundraden uttryckligen i hvar mål gifva vid handen — för en påtagligen alldeles sjelffallen sak och för parternas oafvisliga rätt, hvilken det ej var tillåtet att åsidosätta; och synes det visserligen lika beklagligt som svärförklarligt, att känslan af denna deras rätt och motsvarande pligt numera är utdöd — eller att den gamla goda ordningen kunnat åsidosättas, utan att kontradiktorisk muntlig föredragning af parterna sjelfva satts i stället, hvar till både sjelfva lagen och tidigare praxis gifva anledning.

Det naturliga anspråket kvarstår ännu absolut; och i all synner-

* den 8 mars 1898.

het när det är en man af högsta bildning och juridisk lärdom, som är part eller skrifvit de underdåniga inlagorna, förefaller det helt enkelt upprörande att låta det bero på en tredje persons smak och gillande, om det skrifna må meddelas dem, som skola afgöra hans öde. Lagen är också ännu alltjämt densamma som förr; och så att säga sjelfva 1734 års lagstiftare hafva på det oförtydbaraste visat, hvad de i förevarande hänseende menade med lagen, exempelvis just i den af mig i min föreläsning omtalade saken emellan några bönder på Hisingen, hvilken år 1740 afgjordes i Rådet d. v. s. inför Kongl. Maj:t, och i hvilken, såsom det uttryckligt angifves, ej blott parternas till Kongl. Maj:t ställda skrifter upplästes »ord för ord», utan derjämte, och för att bereda tillfälle till ytterligare omedelbara utredningar, parterna fingo företräda inför Rådet och muntligen förhandla, i saken — något som nu skulle anses orimligt att ens ifrågasätta. Då både det ena och det andra, efter hvad som då var vanligt, tilläts år 1740, oaktadt Hisingeböndernas sak derförut hos Kongl. Maj:t varit föremål för en vida omständligare och på utredning af sakförhållande vida mer energiskt utgående förhandling, än som i vår tid någonsin ifrågakommer i Högsta Domstolen, så var det verkligen en helt naturlig och fullkomligt berättigad reflexion som af mig tillfogades, att vår tids rättssökande — jag talade ej blott om Grefve Posse, utan ock om hans motparter — kunde afundas dem som voro rättssökande inför 1740 års Kongl. Maj:t. Må man bemärka, att det vid min föreläsning blott var fråga om det olika sättet förr och nu att inför Kongl. Maj:t tillgodogöra sig parternas skrifter och och parterna sjelfva såsom kunskapskällor, och att i den omtalade nutidssaken det af mig uttryckligen omtalades och framhölls, att båda parterna och bådas skrifter behandlades ungefär på samma sätt. Det var och kunde ej vara fråga om, att den ena eller andra kunde eller skulle till sist vinna sin sak; ty dels var det aldrig tal om målens *materiella* och *slutliga bedömande*, och dels kunde ju verkligen en åsna begripa — och huru mycket förr skulle jag då ej tro, att Herr Assessoren måste begripa — att den Posse—De la Gardieska saken såsom hvarje annan skulle sluta till fördel för en och till nackdel för en annan. Om detta blefve Grefve Posse eller Grefve De la Gardie, betydde icke det allra ringaste för giltigheten af min framställning om kortheten i föredragningen — vid hvars verkställande ju i öfrigt hvarken parterna eller föredraganden kunde veta, om Grefve Posse eller hans motparter skulle vinna. — Att förkortningen varit materiellt inkorrekt, har jag aldrig sagt; och lika litet har jag nämt något om eller menat, att man här »förryckt resultatet».

Då Ni nu emellertid, Herr Assessor, både i Eder sista broschyr och förut i Eder tidning,* svängt och vrängt frågan så, som om enligt

* för 8 mars 1898, ehuru Ni nu förnekar det, på samma gång Ni upprepar föregifvandet!

min framställning målet behandlades på ett sådant sätt, att *Grefve Posse* ej kunde vinna det, och då Ni sagt, att jag begått ett fel med att ej tillkännagifva, det han vann — så har för Eder Herr Assessor, blott chikan och intet annat kunnat vara syftet.

Och jag påstår dertill, att Herr Assessoren ej kunnat i god tro föregifva — som Ni dock det gör — att jag här obehörigt antastat vår Högsta Domstol. Det är mycket långt ifrån, att jag här öfverhufvudtaget i ringaste mån antastat någon domare. Edra öfriga, emot mig riktade fraser i detta sammanhang, om åsidosättande af sanningen etc. äro helt enkelt dumheter.

För att man skall se det ena och det andra, skall jag tillåta mig först återgifva Herr Assessorens ord i saken. De lyda: »Ehuru hvad i deduktionen anförts sammanfattades på blott 8 rader uti föredragningspromemorian, vann alltså sökanden sin sak. Detta fann hr F. i sitt föredrag icke lämpligt att meddela sina åhörare! Men hvad anledning hade då grefve Posse och hans myndling att afundas Hisingebönderna? Uppenbarligen ingen alls. Lika uppenbart framgår af det anförda, att Stockholms Dagblad hade fullt fog, icke blott att såsom »anmärkningsvärdt oförstånd och lättsinne» karaktärisera hr F:s tilltag att på grund af föredragnings sättet i nämnda mål söka väcka misstroende till landets högsta domstol, utan äfven att förebrå hr F. att härvid hafva åsidosatt sanningens kraf och vara föga nogräknad i fråga om medlen.»

Läs godhetsfullt derefter mina ord i föreläsningen, lydande sålunda: »De ädle herrarne som tvistade inför vår högsta domstol (obs! det står ej blott: Grefve Posse) hade verkligen fulla skäl att afundas Elsa Olofsdotter, Lars Olsson och deras blygsamma med- och motparter inför 1740 års förnämna Riksråd. — Det fins ingen jämförelse mellan den hänsyn, hvilken *desse* visade bondfolket, som tvistade om sitt hemman, och det sätt hvar på Grefve Posses, Statsministerns och hans distinguerade motparters underdåniga ord fingo torka in i papperen inför 1884 års högsta domstol. Det är emellertid en *ljuspunkt* och i *sanning en ljuspunkt* detta, att det var en *statsministers* sak som togs på detta sätt. Man förstår blott deraf, att det ej här gällde någon *partiskhet* eller någon sorts ifrån personerna i domstolen utgående öfversitteri eller öfverlägsenhet mot en part; och något sådant veta vi, Gud ske lof, ej heller om ifrån våra *gode, af alla vördade högste domare*, lika litet som ifrån deras aktade stab. Det är *systemet* som i sin formalism tyranniserar *allas* naturliga rätt — till skada eller fördel, allt eftersom tillbakavisandet af ett eljest berättigadt personligt framträdande eller af en moraliskt berättigad *åtgärd*, utkräfvande af ett ärligt svar från motparten, af handlingars framläggande etc., drabbar en part, som i vidkommande punkt står som käre eller svarande.» Detta var sammanfattningen af saken i min föreläsning; och finnes det något rimligt sam-

manhang mellan det jag sålunda sagt och Herr Assessorens uppskrufvade tillvitelser? Jag vågar, Herr Assessor, vara viss, att en hvar rätträdig människa skall se, att Ni här kommit med ett så att säga alldeles »falskt åtal»; och oakadt det misstag i en punkt, hvartill jag gjort mig skyldig, har jag frimodigheten att till allmänheten om Herr Assessoren säga, hvad i tiden Liflands adel sade till Carl XII om den bekante och sedermera hängde Patkul, att Ni i denna del visat Eder som en »Ertz-calumniant» — för hvilken lögn och vrängning varit enda möjliga medlen för att komma till den giftsoffa, Ni här hopkokat.

Då Herr Assessoren på annat ställe helt tappert säger sig — oakadt den »onåd» Herr Assessoren skulle ådraga sig från min sida — erkänna »den svenska domarekårens många framstående egenskaper» etc., så är detta blott en rätt enkel limstång och i öfrigt blott en ny form af den osanningen, att jag skulle angripa våra domares personer, då det dock uppenbarligen blott är systemet, som jag vill komma om lifvet. Min mening är helt enkelt den, att det formalistiska systemet är i mångt och mycket alldeles ovärdigt våra, såsom alla det erkänna, hederliga domare, likasom i mångt och mycket ovärdigt praktiska män.

* * *

Herr Assessoren säger derefter, att Herr Assessoren »känner ingenting» om något sådant tillkännagifvande af Eder, som att »parterna få vara alldeles nöjda, om af deras skrifter till Kongl. Maj:t på t. ex. 225 rader för Högsta Domstolen framläggas någonting som 12 rader».

Jag anhåller blott att få konstatera, att Herr Assessoren ej vill kännas vid detta, något som torde öfverraska de fleste af dem, som erinra sig Stockholms Dagblads artikel i numret för d. 7 Febr. 1898 under rubrik »12 rader af 225», och deri Herr Assessoren för ett mycket celebret mål, taget som exempel, just angaf denna proportion som den lämpliga. Att »regeln» för *alla* mål skulle vara just 12 rader af 225, har jag verkligen ej trott, att Ni menat, ej heller har jag utgifvit det vara Herr Assessorens mening.

De vackra satsen, Herr Assessoren nu sätter i stället för receptet, innefatta emellertid blott en bekräftelse på det, som utan denna bekräftelse är ett onekligt och beklagligt faktum, att det i denna stund beror på föredragandens uppfattning och smak, om mera eller mindre — så litet som tolf rader af 225 —, *eller möjligen alls intet af de rättssökandes* underdåniga deduktioner (sjelfva de underdåniga inlagorna) blifver hördt af Högsta Domstolens ledamöter, medan förr i tiden, och så länge 1734 års lag enligt anda och mening tillämpades, säkerligen ingen revisionssekreterare kom på den tanken att

kunna undanhålla Kongl. Maj:t något af parternas egna underdåniga skrifter. Protokollen angifva ju såsom omtaladt uttryckligen, att Kongl. Maj:t (såsom derförut t. ex. envåldskonungen Carl XI) i hvar sak hörde parternas skrifter »ord för ord», utom det att Kongl. Maj:t derjämte omedelbart hörde *parterna* sjelfva vid muntliga förhör, när helst de sjelfva funno sådant önskligt.

Då Herr Assessoren derefter behagar tillkännagifva, att det »förvisso skulle vida mer skada än gagna att alltid föredraga skrifterna in extenso», så förbiser Herr Assessoren, att *många parter nog äfven nu för tiden pretendera att få anses myndiga*; och skulle någon hafva »skada» genom att få sin skrift helt föredragen inför Kongl. Maj:t, så kan det sannerligen ej vara en revisionssekretærens sak att afvända den skadan.

* * *

Herr Assessoren har vidare i sin sista broschyr, såsom förklaring för sin vägran att, efter Dagbladets mot mig riktade mycket gemena artikel, införa det af mig aflemnade genmäle, föregifvit, att detta genmäle skulle hafva varit så ohemult, att det ej kunde införas; ty den meningen får man väl ovilkorligen af dessa Herr Assessorens ord: »Hurudant hans (mitt) genmäle såg ut, förstår en hvar af hvad nu i den vägen presterats i hr F:s bok. För dylika ohemula inlagor öppnar för visso ingen tidning sina spalter.» Detta Edert föregifvande är som så mycket annat osannfärdigt; ty mitt genmäle var icke i någon mån så ampert, som det hvarmed jag i min bok om hofrätterna senare omtalade Herr Assessorens uppförande och sätt att sköta sig med tvistefrågan, utan genmälet var fastmera, påstår jag, helt hofsamt i formen; och på detta har Herr Assessoren sjelf en gång gifvit ett tillräckligt tydligt erkännande, dermed att på min genast framställda fordran, att orsaken till vägrandet skulle angifvas, Ni skriftligen angaf den med orden: »ej i någon mån innefattande genmäle mot St. D—s artikel». Så hette det *då*; *nu* är ett annat skäl, lika godtyckligt, påhittadt; och för att en hvar må kunna döma, om vare sig det ena eller andra skälet är sant, följer hela mitt genmäle ordagrant härefteråt, sid. 37. Sanningen var utan tvifvel den, att Herr Assessoren ej *vågade* låta sina läsare höra mitt svar, medan de ännu hade i minnet Edra ovederhäftiga utlätelser.

Att Ni uti Eder broschyr säger Eder hafva »väntat», det jag blott skulle gifva »ett lojalt erkännande af misstaget», och att, om så skett i genmälet, detta skulle hafva fått inflyta i Eder ärade tidning, påminner om — tillfällig — sinnesförvirring; ty normalt är det ej att ifrågasätta, det jag skulle utgifva som misstag af mig det jag visste, och Ni var skyldig veta, var absolut och i hvarje del korrekt. Eller: då jag i min föreläsning i denna del helt enkelt under jäm-

förelser omtalat faktiska förhållanden enligt Högsta Domstolens officiella handlingar, så kunde ej ens Ni tro, att något *misstag* finnes att erkänna.

Hade Herr Assessoren — såsom jag förut antydt som rimligt — velat säga, att, efter Herr Assessorens tanke, den nu brukliga föredragningsmetoden i Högsta Domstolen, ehuru ofantligt olika den förr brukliga, dock vore lika bra som denna, så hade detta stått Herr Assessoren fritt, likasom att söka föra detta i bevis; men detta var dock visserligen något svårare — än att kasta ut en fras, som kunde tillsvidare dupera en och annan broschyrläsare.

* * *

Herr Assessoren har till sist varit artig nog omtala, att Herr Assessorens omdömen om min bok om rättegångsväsendet i England »ej kunna kallas nedgörande». Att den goda viljan icke saknats, är nog otvifvelaktigt; men jag försäkrar att, i hvilken riktning denna hos Herr Assessoren må gå, är mig fullkomligt likgiltigt, i all synnerhet sedan jag af framstående utländska jurister och vetenskapsmän mottagit uttalanden, som låta mig med någon visshet tro, att verkligen nämnda mitt arbete icke varit misslyckadt.

Inför Kongl. Maj:t har jag nyligen haft anledning att återropa dessa uttalanden. Ett af dem — så mycket mer värdefullt, som det kommer från en man, hvilken är speciel kännare af engelsk rätt — innehåller, att min bok gifver en både omfattande och detaljerad bild af engelsk civil rättsskipning, och att den gör detta *efter hans mening bättre än något för honom känt verk*. Ett annat angifver, att min bok är »*särdeles lärorik och utmärkt af stor klarhet och energi i framställningen*», medan en tredje framstående jurist från ett tredje land, just med afseende å ifrågavarande mitt arbete, godhetsfullt tillegnat mig ett stort verk i processrätt och afslutat dedikationen med de orden, att han hoppades på att för sitt arbete njuta någon del af det erkännande, som likadana ansträngningar enligt hans vänliga mening *förtjenade från mitt lands och min konungs händer* — ord som det kan vara passande att återgifva, allenast med hänsyn till den motsatsens blodiga ironi, som faktiskt ställt mig i mitt eget land absolut ensam i årslånga, ej lätt beskrifliga mödor och svårigheter.

Saken är den, Herr Assessor, att, stärkt af dylika ord från främmande håll och möjligen af något dertill, jag verkligen föredrager, om jag får välja, att *Ni* både som Assessor och Redaktör godhetsfullt fortsätter som *Ni* börjat — med eller utan totalt »nedgörande», nämligen i den bemärkelse det kan från Herr Assessoren ifrågakomma.

Må Herr Assessoren icke tro, att jag förbisett de sista raderna i broschyren. Ni säger deri, att det är min nyss omtalade boks svenska paralleler blott, som Ni »slog ihjäl» — Herr Assessoren menar väl *afsett* att »slå ihjäl». De ur verkligheten tagna bilderna ur rättslifvet hos oss låta ej »slå ihjäl» sig. Men Herr Assessoren säger, förmodligen som förklaring till sin slagtlustnad, att parallelerna »aldrig bort komma till världen». *Jämförelserna* i min bok voro verkliga hufvudsaken deri — ty jag har ingenting på detta område arbetat och skrivit i platoniskt akademiskt intresse, utan blott för att visa och göra begripligt, hvad som brister hos oss, och för att dermed väcka känslan af nödvändigheten att reformera i grunden.

Dessa brister kan ingen klart se utan vid jämförelse med ett annat; och hvad vill det nu säga, att när jag skildrat, huru i andra länder verklig sanning, samvetsrätt, billighet och praktiskt förstånd göra sig i särskilda hänseenden gällande — eller när jag skildrar, huru det derutinnan varit förr hos oss — jag skulle underlåta att deremot uppställa motsvarande förhållanden hos oss *i denna stund!*

Det skulle vara patriotiskt kanske att dölja förfallet. Den sortens patriotism begriper emellertid icke jag.

Att det för många, som lefvat sig in i den nu hos oss rådande öfverformalistiska ordningen och ej vet om något annat, och för dem som se en politisk fördel i att denna lagstridiga ordning fortfar, kan vara irriterande att läsa jämförelserna, förstår jag mycket väl. — Ätt förbittringen särskildt skall drabba den, som skildrar och således låter de obehagliga jämförelserna sticka i ögonen, är alldeles naturligt. Men detta är ju något som ej kan undvikas, och som ej får afskräcka mig, om jag vill vänta ett resultat, eller vänta, att den kraft skall väckas, som kan medföra reformen — en reform som vi för öfrigt äro nog lyckliga att kunna göra med ledning i det väsentliga af den forna fria och sunda ordningen hos oss, om nämligen reformen företages, innan vår moderna byråkratism och Herr Assessoren hunnit »slå ihjäl» till och med minnet och känslan af det gamla hos oss. Herr Assessorens ord om, att mina svenska paralleler »aldrig bort komma till världen», må väl sålunda innebära, att parallelerna för Lagberedningens och Herr Assessorens lagstiftningspolitik ej voro så alldeles »bekväma» — men pretentionen, att jag bort undanhålla dem, är verkligen öfverraskande naiv.

Herr Assessoren har inledt sin broschyr med tillkännagifvande, att herr Assessoren skulle komma att visa, det mitt senaste inlägg icke innehölle »någon tillstymmelse till fog». Huru har nu detta slagit ut?

Tror allmänheten på Edert och Lagberedningens recept att »höja»

folkligheten i vårt rättsväsende? — eller manne icke förr på mina gensagor emot receptet?

Tror manne någon på att Ni i *verkligheten* vill höja folkligheten i vårt rättsväsende? — eller på att Ni och Eder åskådning icke äro genomsyrade af juridisk byråkratism? — i verkligheten utgående på att kväfva det sista af den forna sunda folkligheten i vår rättsskipning?

Tror någon, som känner främmande eller gammal svensk rätt och som vet hvad frågan innebär, på Eder befängda försäkran om *vårt nuvarande rättsväsendes karakter af billighets- och samvetsrätt?*

Tror allmänheten och Ni sjelf på Edra tidigare pompösa förnekanden, att »halfhög läsning» af aktstyckena förekommer i Högsta Domstolen?

Tror någon på Eder försäkran, att »alla handlingar af vigt *nu lika väl som förr* verkligen »föredragas» inför Högsta Domstolen»? — eller med andra ord: tror någon, att Justitie-Revisionens, Rådets och Högsta Domstolens protokoll vittna osant, då de utvisa, att, i fråga om sättet för sakernas framläggande för Kongl. Maj:t, en utomordentlig skiljaktighet råder nu emot förr? — allt med tendens att på det orimligaste nedsätta sjelfva de rättssökandes ställning och personliga betydelse inför Kongl. Maj:t. — Var så mycket god, Herr Assessor, att först söka ärligt inför Eder sjelf svara, hvad Ni sjelf tror i dessa punkter, och försök sedan långsamt upprepa Edra ord: *att jag icke haft »någon tillstymmelse till fcg»*. — Manne ni en gång till får fram de orden?

Enligt Rådets protokoll och i öfverensstämmelse med 1734 års lag var det *förr i tiden så*, att i revisionsaker:

1:o) revisionssekreterarens hela föredragningspromemoria framlades till genomläsning och anmärkningar af parterna, innan den af föredraganden lästes för Kongl. Maj:t,

2:o) parterna för utredande af sanningen och sakförhållandena verkligen förhördes inför Nedre Revisionen, (revisionssekreterarne),

3:o) parterna personligen fingo företräda inför Kongl. Maj:t och muntligen utreda hvad de funno utöfver akterna nödigt framhålla.

4:o) parternas inlagor i allt fall »ord för ord» upplästes inför Kongl. Maj:t.

Nu för tiden är det deremot i revisionsaker *så*, att

1:o) föredragningspromemorian uppsattes och behandlas som en för parterna absolut hemlig handling, medan, i stället, för dem till granskning framlägges ett helt annat papper, kalladt berättelse, som för dem intet upplyser, om huru deras sak är förstådd, om något

brister i utredningen etc., och hvilket papper därför är för parterna alldeles onyttigt,

2:o) *aldrig verkliga förhör* med parterna hållas eller utredningar föranstaltas af Nedre Revisionen, utan parterna vid *så kallade* »muntliga förhör» blott få ingifva skrifter, som okontrollerade tagas som de äro,

3:o) parterna äro absolut utestängda från att någonsin yttra sig eller ens visa sig *inför sina högste domare*,

4:o) deras underdåniga inlagor såsom gifven regel aldrig som *sådana* uppläsa för desse högste domare, utan för dem återgifvas blott till den del, som föredragande revisionssekreteraren kan finna ny eller erfoderlig att höra.

— Jag erkänner, Herr Assessor, att detta är en parallel mellan förr och nu, som Ni måste önska »slå ihjäl», och som, från Eder synpunkt sedt, »aldrig bort komma till världen»; ty uti denna ligger helt enkelt afslöjad i sin kalla nakenhet ett verkligen talande stycke af vår nu rådande juridiska byråkratism och dess abnorma sjelftillräcklighet — och detta dock i den instans, der byråkratismen allmänt tänkes framträda mest facil.

Parallelen är obehaglig — men den fordrar respekt som ett historiskt sakförhållande.

Då nu emellertid jag med hänvisning till dessa, af offentliga handlingar styrkta förhållanden angaf särskilda fall, deri den utomordentliga skiljaktigheten i behandlingssätt förr och nu framträdde, så har Ni, Herr Assessor, haft panna att i offentligen utgifven och kringsspridd skrift, i vanlig hypokondriskt seriös ton tillkännagifva, att *Ni* af mig *väntade* »ett lojalt erkännande af *misstaget*». Detta, om sagdt mente sana, tror jag, Herr Assessor, icke kan adæquate karakteriseras med något uttryck, som jag här bör nedskrifva; men alldeles oförtäckt påstår jag, att det öfverskrider tillåtliga maximum af juridiskt-publicistiskt konstgrepp och fördomsfrihet.

Saken sjelf, som den aktmessigt föreligger, må för öfrigt gälla som en alldeles speciel illustration till vederhäftigheten af Herr Assessorens manhaftiga tillkännagifvande, att mina sista inlägg icke innefattade »någon tillstymmelse till fog».

— Tonen och säkerheten i detta tillkännagifvande, sammanställda med ådagalagda fakta, påminna väl starkt om fransk generalstabsjuridik och dess metod att sköta sig med fraser och verklighet; och gent emot fakta och den verkan de pläga utöfva på vanliga andar, gentemot påtagligheten af att Eder position stöder sig på osanning och vrängning i alla punkter, beteckna sannerligen Edra ord mot mig: »icke någon tillstymmelse till fog!» en *ståndaktighet*, bredvid hvilken sjelfva den ståndaktige tennsoldatens ståndaktighet alls icke var någonting vidare märkvärdigt.

Systemets »gloire» har kan tänka här kraft fasthet af Eder!

Frågan är nu blott, om Lagberedningen och Herr Assessoren redan lyckats »höja» lekmanneelementet i vårt land till en sådan uppfattning, att det accepterar en bevismetod som Herr Assessorens och ett system, som är förfallet till ett sådant försvar. I andra länder hafva juristerna och sjelfva statens juridiska verksamhet lagt an på att »höja» lekmanneelementet på ett helt annat sätt.

Mottag Herr Assessor min försäkran, att jag när som helst står till tjänst.

Stockholm i Juli 1899.

Gustaf Edw. Fahlerantz.

»Om proceduren i högsta domstolen.

Genmäle.

Först i dag uppmärksamrad på tillvaron af en i Stockholms Dagblad för den 8 dennes förekommade, emot mig riktad artikel — hvilken under min bortovaro på en resa under hela föregående veckan alldeles undgått mig — anhåller jag att i anledning deraf få göra några erinringar.

Frågan rör sig först om den af mig omtalade revisionssak emellan Grefve Posse å ena samt Grefve De la Gardie, Friherre Klingspor m. fl. å andra sidan, deri, enligt hvad jag framhållit, af Grefve Posses två inlagor på tillsammans 6 $\frac{1}{2}$ sidor anfördes så mycket som inrymdes på 8 rader, medan af motparternas återgafs allenast de få rader, som innefattade yrkandet.

St. D:s hufvudreflektion — efter framhållande att hofrättens dom blef upphäfd och saken återförvisad till hofrätten — inrymmes i dessa ord: »Grefve Posses och hans myndlings klagan vann sålunda *bifall* i hela den omfattning, hvori den kunde bifallas. Hvad i all verlden hade de då att afundas 1700-talets Hisingebönder?»

St. D. behagar således här tala *så*, som om jag sagt, att den, hvilken får sina inlagor på detta knapphändiga sätt återgifna för högsta domstolen, ej skulle kunna vinna, eller måste vara lycklig om han vunne, sin sak. Något sådant har jag naturligtvis alls icke sagt. *Båda* parternas skrifter återgäfvos ju lika knapphändigt. Endera skulle väl vinna!

Detta är klart, och derom rörde sig ej frågan, hvilket St. D:s utgifvare bort begripa.

Frågan rörde sig om, hvad parterna kunde begära *vid ett tidigare skede* nemligen då saken lades fram till blifvande dom. Och, då man under nu vedertagna ordning förmenar parterna att sjelfve, såsom förr, träda inför sina högsta domare, ej ens håller verkliga muntliga förhör med dem inför nedre revisionen till sakernas utredande; då man utesluter parterna ifrån den af lagen bestämda rätten att på förhand

granska föredragandens skriftligen uppsatta framställning af saken för högsta domstolen, så är det verkligen alls icke för mycket begärtdt, att — såsom det förr och synbarligen ännu in på detta århundrade skett — åtminstone parternas till konungen ställda underdåniga inlagor oafkortade skulle läsas för högsta domstolen i sin helhet.

Parterne tro — kunna ej annat föreställa sig än — att så sker. Det är derföre som den ödmjuka och underdåniga formen faller dem helt naturlig, blott derför: och de må väl känna sig djupt besvikna, der de få veta, att allt hvad de, med uppjudande af sina bästa krafter, sökt sammansätta för att i det sista gifva sina högsta domare en klar och öfvertygande föreställning om deras sak och deras rätt, i verkligheten ej gäller mera än — en ödmjuk bön och vädjan *till revisionssekreteraren*, på hvars välvilja man hoppas att få sina argument framlagda, men hvilken enligt St. D:s uppfattning kan anses mycket väl hafva fullgjort sin uppgift och egnat fullt tillräckligt afseende å denna vädjan, om han lägger fram 12 rader af partens inlagor på 225 rader.

Det sätt, hvarpå Grefve Posse och hans motparters sak behandlades, är alls icke allenastående. Bland samma års revisionsakter fann jag, vid att på slump uttaga tre stycken, tvenne af ungefär lika beskaffenhet. I den ena af dem, emellan Snickaren F. L. Bohman och Handlanden Johan Pettersson, angående ersättning af skada vid grundläggningsarbete, hade Bohman genom Auditören Carl Hellberg ingifvit en klagoskrift till Kongl. Maj:t på 12 sidor, hvaraf föredraganden återgaf allenast så mycket som gick på 17 rader i föredragningspromemorian, medan Petterssons skrift, på 6 sidor, uppsatt af v. Häradshöfding Selander, i promemorian återkommer med 25 rader, deraf 9 öfverstrukna, medan 7 äro tecknade i marginalen.

Man må observera, att parterna i detta mål lika väl som Grefve Posse och hans motpart, af hvilka den förr hade till sitt ombud v. Häradshöfding A. O. Beckman, de senare v. Häradshöfding B. J. Schönmeijer, påtagligen anlitat de, enligt deras uppfattning, bästa biträden som stode att finna. Med deras hjälp trodde de sig få allt, som borde göras, så rätt och riktigt gjordt, som det stode till; och jag antager, att ej blott Pettersson och Bohman utan också Grefve Posse, Grefve de la Gardie, Friherre Klingspor, en hvar stod verkligen bakom sin man och ville hafva det gjordt och skrifvet såsom det skett. Nåväl! af de mäktige herrarne, föredragandena, befanns det allra mesta onödigt, dumt eller utan betydelse.

Enligt min oförgripliga mening hade det bort bero på högsta domstolen, att *efter tagen fullständig kännedom* om allt hvad de rättssökande en hvar i sin sak sagt tilläfvventyrs stanna vid ett sådant omdöme; men att en tredje person skall kunna hindra parterna att få fram hvad de vilja hafva sagdt och hvad de tro skall blifva sagdt till deras högste domare, finner jag helt enkelt upprörande.

Af det här anförda lärer man se, *dels* att, då jag talade om Grefve Posses och motparters sak, det alls icke gälde någon kritik af, huru detta mål slutligen afdömdes, i följd hvaraf allt det St. D. yttrat om, att jag ej tillfyllest studerat handlingarnas innehåll etc., är blott ett obehörigt och löst tal, *dels* att hvad jag på alla rättsökandes vägnar kräver och tror mig hafva rätt kräva är, att föredragandena i våra dagar, likasom förr, skola anses pligtiga att för högsta domstolen uppläsa parternas till konungen ställda skrifter *i deras helhet* — helt enkelt därför, att dessa skrifter äro tillkomna för det ändamålet, och därför att det måste betraktas som parternas oafvisliga rätt att få beaktade af sina domare just de skäl och synpunkter, på grund af hvilka *de tro* sig hafva rätt i saken, och att få dem beaktade, just sådana parten ser och framställer dem.

Må detta föranleda, att för undvikande af upprepningar de till Kongl. Maj:t ställda skrifter blifva de som först af alla handlingar uppläsas, sedan blott, om behöfligt, en sakframställning gjorts, möjliggörande en uppfattning af deras mening; och *då* kan det som i föregående instanser anförts i samma mån kortare återgifvas. Eller må ett tillmötesgående af detta kraf föranleda, att *en* föredragande, låt gerna vara revisionssekreterare, skulle representera *hvardera* parten, derest parterne ej sjelfve inför högsta domstolen förde sin talan, hvilket, så snart de dertill funnes mäktige, visserligen är det önskeligaste. Dermed bortföle af sig sjelf betänkandet och behovet af *tre* revisionssekreterares befattning med revisions- och likställda saker.

Den nuvarande ordningen är emellertid *onaturlig* och därför ohållbar. Skall den bibehållas, borde åtminstone parterna underrättas, att de öfver hufvud taget icke skola göra sig besvär med att skriva några inlagor till, eller utveckla sin sak hos Kongl. Maj:t; och komme man sålunda väl derhän, att ändringssökande hos Kongl. Maj:t allenast inbefattade en under vissa formaliteter skeende öfverflyttning af pappershögen från vederbörande hofrätt till Nedre Revisionen för att der i sin tid behandlas af en föredragande revisionssekreterare, så föreställer jag mig att St. D. skulle finna idealet vara *uppnådt*.

Det är sant, att under senare åren det blifvit vanligt att skriva föredragningspromemoriorna åtskilligt vidlyftigare än vid den tid, från hvilken mina exempel äro hemtade. Men gäller det här blott en godvilligt vedertagen ordning, så får man vara beredd, att samma ordning åter, och i särskilda fall när som helst, kan återupplifvas; och hvad man hade att vänta sig, derest St. D:s utgifvare ännu tjenstgjorde som revisionssekreterare, har han sjelf gifvit på hand. För parterna gifves i allt fall ingen magt att, som sig bör och såsom det enligt lag skulle ske, utöfva kontroll i vare sig ena eller andra hänseendet.

Beträffande den senare frågan, om den »halfhöga» läsningen efter föredragningen, så inskränker jag mig till att blott komplimentera St. D:s utgifvare för den själsstyrka, hvarmed han är i stånd att vidhålla sitt påstående om, att det jag derom sagt vore en fantasi sedan jag likväl med de bästa auktoriteter inför en hvar oemotsägligen visat, att hans påstående är oförsvarligt och falskt, och blott utgick på en personlig kränkning.

Om St. D:s utgifvare riktat sig emot min uppgift, att *just nu innevarande år* läsningen »gemenligen» skedde på angifvet sätt, hade intet varit att säga ehuru utsagorna derom äro mycket skiftande; men han gick ut på något helt annat och har deri haft uppenbart orätt.

Beträffande det som säges, att jag bort föranleda rättelse uti en tidnings oriktiga återgifvande af en viss punkt i mitt första föredrag, så må jag få hemställa, om en föreläsare är skyldig eller ens kan försöka att korrigera alla misstag, som kunna insmyga sig i referaten i olika tidningar.

Och kan verkligen någon tro, att om en tidning sagt — hvartill jag dock är erkänt oskyldig — att högsta domstolen af Grefve Posses sak fått till godo några rader, detta skulle vara *det enda* som högsta domstolen i hela målet fått höra?

Det är blott St. D:s utgifvare som sagt mig, att här något missförstånd vore att befara — och jag är ej så alldeles säker, att han tror derpå sjelf.

Af St. D:s något gallsjuka utgjutelser om sanning och osanning känner jag mig lyckligtvis ej träffad. Och då St. D. i sin artikel talar om »insinuationer», tillåter jag mig blott anmärka, att jag alls ingenting »insinuerat», utan tror mig hafva temligen öppet uttalat allt hvad jag menat.

För hvad jag sagt är jag också alltid beredd att stå i ansvar utan alla undanflykter.

Till sist skall jag, i anledning af St. D:s hänvisning till mina tidigare arbeten, rörande engelsk rätt, bedja få framhålla, att intet kan bättre än jämförelsen med det *nuvarande* i England och det *förra* hos oss sjelfva, visa, till hvilken punkt af oefferrättlighet vårt processuella rättssystem i denna stund förfallit; och liffigt uppskattande det tillfredsställande i att kunna söka grundvalarne för nödvändiga reformer hemma hos oss sjelfva, ser jag numera hän till det engelska väsentligen som ett kriterium på att de gamla enkla principerna i rätts-

skipning, verklig sanning, naturlig och samvetsrätt jemte praktiskt sundt förstånd duga lika väl *för vår tid*, som för det Sverige, deri Gustaf II Adolf och Carl den XI skipade rätt, och som för det Sverige, hvilket mottog 1734 års rättegångsbalk — nu så beklagligen förtolkad och förtorkad.

Stockholm den 16 Mars 1898.

Gustaf Edw. Fahlerantz.

Kan ej införas, såsom ej i någon mån innefattande genmäle mot St. D:s artikel.

C. O. Montan.»

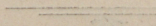
afbildning, tydelig samling, naturlig och sammanhängande samt praktiskt
användbar. Detta är ett för mig nytt och för det svenska
Genet. II. Bilden och den tillhörande texten och som för det svenska
äro av intresse. 1788. med tillhörande bild — på en del af bilderna
förklarad och förklarad.

Stockholm den 10 Mars 1803.

Carl J. E. W. W. W.

Den af intresse, såsom af i någon mån intressanta äro alla
de som äro tillgängliga.

Carl J. E. W. W. W.

Pris 75 öre